CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Kocagöz, A. & Gencel, U (2023). COVİD-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan Maliye Politikaları: Seçilmiş Ülke Örnekleri. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(2), 198-229.

Research Article

COVİD-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan Maliye Politikaları: Seçilmiş Ülke Örnekleri[1]

Financial Policies Implemented During the COVID-19 Pandemic: Selected Country Examples

Ayşe KOCAGÖZ
Kurum: Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğü
E-posta: aysekocagoz935@gmail.com
ORCID: 0000 0002 8249 9428

Doç. Dr. Ufuk GENCEL
Kurum: İzmir Demokrasi Üniversitesi
E-posta: ufukgencel@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9345-2572

DOI: http://dx.doi.org/10.29228/cudes.73738

Makale Bilgisi

Received: 18.11.2023
Accepted: 22.12.2023

Anahtar sözcükler: Covid-19, Türkiye, Pandemi, Maliye Politikası

Öz

Dünya Sağlık Örgütü'nün ölümle sonuçlanan ağır etkileri ve yayılma hızı nedeniyle 11 Mart 2020'de koronavirüs salgınını "pandemi" olarak ilan etmesinin ardından tüm dünya ülkeleri ekonomik ve sosyal tedbirleri uygulamaya başlamışlardır. Uygulanan tedbirler nedeniyle eğitim, ticaret, kültürel hayatın olağan işleyişi ve daha birçok yaşam alanı olumsuz etkilenmiştir. Pandeminin ekonomi üzerindeki etkileri dış ticarette daralmalar, büyüme rakamlarında düşüşler, kamu bütçelerinde açıkların artması, işsizlik oranlarında artışlar vb. şeklinde kendini göstermiştir. Bu etkilerle birlikte gelir dağılımında adaletsizliklerin artması, eşit olarak hizmete erişimde sıkıntıların yaşanması, borç ödemelerinde sıkıntılar yaşanması ve üretim sürecinin işleyişinde kopukluklar yaşanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmanın amacını, Covid-19 pandemisinin neden olduğu sorunların çözümlenmesi için maliye politikalarını en fazla kullanan ülkelerin uyguladıkları politikaların incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada, tüm dünyayı etkileyen pandemi koşullarına ülkelerin mali ve sosyo-kültürel yapılarının hazır olamaması nedeniyle yaşanan olumsuzluklarla mücadelelerin daha uzun ve maliyetli olduğu sonucuna varılmış, bu sorunlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Article Info

Geliş: 18.11.2023
Onay: 22.12.2023

Keywords : Covid-19, Türkiye, Pandemic, Fiscal Policy

Abstract

After the World Health Organization declared the coronavirus outbreak as a "pandemic" on 11 March 2020 due to its severe effects resulting in death and the speed of its spread, all countries of the world started to implement economic and social measures. Due to the measures implemented, education, trade, the normal functioning of cultural life and many other areas of life have been negatively affected. The effects of the pandemic on the economy manifested themselves in the form of contractions in foreign trade, decreases in growth figures, increased deficits in public budgets, increases in unemployment rates, etc. Along with these effects, problems such as increased inequalities in income distribution, problems in equal access to services, problems in debt payments and disconnections in the functioning of the production process have emerged. In this context, the aim of the study, which uses a descriptive survey model, is to examine the policies implemented by the countries that use fiscal policies the most to solve the problems caused by the Covid-19 pandemic. In the study, it was concluded that the struggles against the negativities experienced were longer and costly due to the unpreparedness of the financial and socio-cultural structures of the countries for the pandemic conditions affecting the whole world, and suggestions were developed for these problems.

1. GİRİŞ

Pandemi, bulaşıcı bir hastalığın ölümcül bir şekilde farklı bölge ve kıtalarda hızla yayılmasıdır. Tarih boyunca veba, kolera, grip, ebola, insan bağışıklık yetmezliği virüsü (HIV), edinilmiş bağışıklık yetersizliği sendromu (AIDS), çiçek ve tifüs gibi pandemi olarak kabul edilen birçok hastalık

[1] Bu çalışma Doç. Dr. Ufuk Gencel danışmanlığında tamamlanan "Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan Maliye Politikaları: Türkiye Örneği" isimli yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

görülmüştür. Koronavirüs ilk olarak 31 Aralık 2019'da Çin'in Hubei şehrinde ortaya çıkmıştır. Hastalık, başlarda sebebi bilinmeyen zatürre vakaları olarak kaydedilse de ilerleyen süreçte artan vaka sayıları ve ölümlerle sağlık otoriteleri tarafından daha dikkatle araştırmalar yapılmıştır. Uluslararası seyahatler nedeniyle bölgeden ayrılan turistlerle mevcut virüs kıtalara yayılmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, virüsün yayılma alanı ve hayati etkileri nedeniyle 11 Mart 2020 itibariyle hastalığı pandemi olarak ilan etmiştir.

Pandemi koşulları nedeniyle tüm ülkelerde benzer tedbirler alınmaya başlamıştır. Maske, dezenfektan ve kolonya kullanımını yaygınlaştırma, sokağa çıkma kısıtlamaları, sınır kapılarını kapatma, eğitime ara verilmesi vb. düzenlemeler yapılmıştır. İlerleyen süreçte virüsü kontrol altına almak için geliştirilen aşılar ve bunların vatandaşlarda kullanılmaya başlanması ile karantina tedbirlerindeki kısıtlamalar kaldırılmaya başlanmıştır. Bu süreçte hükümetler, süreci kontrol altına almak ve koronavirüsle mücadele için birçok konuda politikalar uygulamışlardır. Bu politikalar arasında vergisel düzenlemeler, kamu harcamaların çeşit ve miktarına yönelik düzenlemeler ile bütçe düzenlemelerinden oluşan maliye politikaları, pandeminin neden olduğu olumsuzlukların giderilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kapsamda çalışmada pandemi ile mücadele için en fazla kaynak ayıran ülkelerin uyguladıkları maliye politikaları incelenerek gelecekte yaşanabilecek pandemiler için politika önerilerinin hazırlanması amaçlanmıştır.

Ülkeler, bu kapsamda, pandemiden etkilenen sektörlere yönelik vergisel avantajlar, kredi kolaylıkları, borç ödemelerinin ertelenmesi, gelir durumu kötü vatandaşlara yapılan hibeler verilmesi, beyannamelerinin verilme sürelerinin uzatılması, tüketim üzerinde alınan vergilerde yeni düzenlemeler yapılması, pandemiden olumsuz etkilenen işletmelere mali yardımlar yapılması, çeşitli vergi indirimleri yapılması, sağlık sistemlerinin pandemi ile mücadele edebilmesine yönelik harcamaların arttırılması, ek bütçelerin hazırlanması vb. birçok tedbir uygulanmıştır.

Çalışmada tarihsel süreç içinde yaşanmış pandemi örnekleri, koronavirüslerin ortaya çıkışı, gelişimi, Covid-19'un ekonomiye etkileri değerlendirilmiş ve Covid-19 pandemisi sürecinde seçili ülkeler (hükümetlerin açıklamış olduğu mali paketlerin büyükleri açısından en fazla kaynak ayıran ülkeler: Japonya, ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, Hindistan) ile Türkiye'de uygulanan maliye politikasına yönelik yapılan düzenlemeler incelenmiştir.

2. PANDEMİYE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde pandeminin ne olduğu, tarihsel süreç içinde yaşanmış pandemi örnekleri, koronavirüslerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile Covid-19'un ekonomiye etkileri açıklanacaktır.

2.1.Pandemi Kavramı

İnsanların yerleşik hayata geçmesinin ardından tarım toplumlarının gelişmesi, tarihte yaşanılan büyük salgın hastalıkların en temel sebeplerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Çünkü yerleşik hayata geçişle beraber kentlerin kurulması ve insanların bir arada yaşamaya başlaması, yeterli hijyenin olmaması, temiz suyun bulunamaması, evlerin sağlıksız olması, açlık ve sefalet gibi faktörler salgınların artmasına neden olmuştur. Tarih boyunca insanlar, çeşitli hastalıklar ile mücadele etmiştir. Hastalıkların etkili oldukları alan ve kapsamları bakımından toplumdaki yansımalarına göre genel tanımlamaları da yıllar içinde farklılıklar göstermiştir. Bu hastalıklar bazı dönemlerde *endemi* bazı dönemlerde *epidemi (salgın*) şeklinde kendini göstermiştir. Endemi kavramı belli bir coğrafyada sürekli olarak belli oranda hastalığın görülmesidir. Epidemi yani salgın kavramı ise Yunancada "halkın üzerinde etkili olan ve belirli bir zaman dilimi içerisinde oluşan hastalıkların hızla farklı bölgelere yayılmasıdır" şeklinde ifade edilmektedir. Buradan hareketle salgın, belirli bir coğrafyada hızla yayılan ve aynı anda birçok kişiyi etkileyen hastalıktır (TÜBA, 2020).

1600'lerin ortalarından itibaren kullanımda olan *"pandemi"* kavramı, ilk ortaya çıktığı zaman farklı bölgelerde farklı anlamlarda ifade edilmiştir. Pandemi, en basit haliyle tüm insanlığı etkileyecek düzeyde büyük çaplı salgındır. 1889'da küresel grip salgının aniden ortaya çıkmasının ardından, "pandemi" kavramı, "bir bölge, ülke, kıta veya küresel olarak ortaya çıkan" bir hastalık olarak tanımlanmıştır (Morens ve Daszak, 2020). Alanyazın incelendiğinde pandemi kavramının farklı şekilde tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu tanımların bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Pandemi; farklı ülkeler ve kıtalarda aynı bulaşıcı salgın hastalığın görülmesidir (Göğebakan, 2020). Pandemi kavramını; Derman (2020) belirli bir zaman diliminde ortaya çıkan herhangi bir hastalığa karşı insanların bağışıklığının olmaması nedeniyle hastalığın bütün insanlara yayılması, Khan

ve Saif (2021), tipik olarak bir veya birkaç bölgede bulaşıcı hastalığın yaygın olarak ortaya çıkması, Dünya Sağlık Örgütü (2020); belirli bir coğrafyada yaşayan nüfusun daha önce maruz kalmadığı derecede hastalığa sebep olan etkenin, insanlara bulaşarak devamlı bir şekilde kolayca yayılması, Merriamve Webster (2022) ise geniş bir coğrafi alanda (birden çok ülke veya kıta gibi) meydana gelen ve nüfusun önemli bir bölümünü etkileyen salgın hastalık olarak tanımlamışlardır.

Yapılmış olan tanımlarından hareketle pandemi; herhangi bir hastalığın bulaşıcı olarak farklı kıtalarda tüm insanlar üzerinde yayılım gösterdiği ve ölümle sonuçlanacak derecede ağır sonuçlarının olduğu küresel salgın şeklinde tanımlanabilir. Tablo 1'de tarihte yaşanan pandemiler genel olarak verilmiştir.

Tablo 1: Tarihte Yaşanan Pandemiler

Veba	Veba, fare ve fare pirelerinden kaynaklanan ve çok kısa süre içerisinde ölüme yol açacak boyutta ciddi sonuçları olan bakteriyel bir hastalıktır (TÜBA, 2020). Veba, 19. Yüzyılın sonlarına kadar endemi, epidemi ve pandemi olarak varlığını devam ettirmiştir (Artvinli, 2020). Tarih boyunca pek çok insanın ölümüne neden olmuştur. Bilinen en büyük veba pandemileri; Atina vebası, Antonine vebası, Justinian vebası ve Bombay vebalardır[2].
Kolera	Şiddetli ishal ve kusmalarla kendini gösteren, çok bulaşıcı ve öldürücü bir hastalıktır (TDK, 2019). Kolera, Vibrio cholerae bakterisi aracılığıyla kontamine[3] yiyecek veya suların yiyip içilmesinden kaynaklanan akut[4] bir ishal enfeksiyonudur ve 19. yüzyılın önemli salgın hastalıklarındandır (WHO, 2021). Ölümcül etkileri olan ve tüm dünyada yaygın olarak görülmüş olan yedi adet kolera pandemisi bulunmaktadır. Birinci kolera pandemisi 1817 – 1824, ikinci kolera pandemisi 1826-1837, üçüncü kolera pandemisi, 1846-1860, dördüncü kolera pandemisi 1863-1875, beşinci kolera pandemisi 1881-1896, altıncı kolera pandemisi, 1899- 1923 tarihleri arasında devam etmiştir. Yedinci kolera pandemisi ise 1961 yılında Endonezya'da başlamış olup halen devam ettiği düşünülmektedir[5].
Gripler	Grip, yorgunluk, kırıklık, kas ağrıları, ateş vb. belirtileri olan, bulaşıcı salgın hastalık olarak tanımlanmaktadır. Grip adıyla tespit edilen ilk salgın, 1173'te İtalya ve Fransa'yı etkileyen epidemidir. 1580 yılında yaşanan grip salgını ise ilk grip pandemisi olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2020). İnfluenza pandemileri, on altıncı yüzyıldan itibaren 10-50 yıl arasında değişen aralıklarla şiddeti ve etkisi değişerek tekrarlanmıştır (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2019). Dünyada yaygın olarak görülen başlıca grip pandemileri; İspanyol Gribi (1918-1920), Asya Gribi (1957-1958), Hong Kong Gribi (1968-1969) ve Domuz Gribi (2009-…) pandemileridir[6].
Ebola	Ebola virüsü, ilk kez 1976'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Sudan'da eş zamanlı ortaya çıkmıştır. Virüs ismini bölgedeki Ebola Nehrinden almaktadır (Ridgwell, 2014). Büyük salgınlar şeklinde yayılım göstermiş olup yaklaşık ölüm oranı %55-80'dir (Karatay ve Çevik, 2015). Pandemi olarak ilan edilmesi 2014 yılında hastalığın yeniden ağır boyutlarda patlak vermesi ile olmuştur. 26 Aralık 2013'te Gine'deki küçük bir köyde başlamış olan hastalığın nedenleri başlarda anlaşılamamıştır[7].
HIV ve AIDS	İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü (HIV) ve Edinilmiş Bağışıklık Yetersizliği Sendromu (AIDS): 1981 yılında ortaya çıkmasından kısa süre sonra Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (Harmancı ve Gökçelioğlu, 2021). HIV nedeniyle günümüze kadar 36 milyon kişi ölmüştür ve önemli bir küresel sağlık sorunu olarak varlığını devam ettirmektedir. 2020'de dünya çapında HIV nedeniyle yaklaşık 680.000 insan ölmüş ve

[2] Veba salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz; (Mark, 2020; Kılıç, 2020; Birsel ve Malazizi, 2021; Yüksel, 2020; Artvinli, 2020; National Army Museum, 2022; Üçüncü, 2021; WHO, 2022; Sarıyıldız, 1994; Bahadır, 2020; Varlık, 2018).

[3] Kontamine, enfeksiyon etkeninin vücut yüzeyi, eşyalar veya su, gıda gibi maddeler üzerinde bulunması durumudur. Yani enfeksiyonun bulaşıcılığını ifade etmektedir.

[4] Akut, hastalığın birden başlaması ve şiddetlenmesi halidir.

[5] Kolera pandemilerinin görüldüğü alanlar ve ölen insan sayıları için bkz; (Göğebakan, 2020; Scholarly Community Encyclopedia, 2022; Kılıç, 2020; Azizi, 2010; Claeson ve Waldman, 2019; Melfi ve Hamal, 2019; Nelsson, 2020; Sağnıç, 2021; Bakar, 2017).

[6] Grip salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz: (CDC, 2021; Lina, 2008; Temel ve Ertın, 2020; Abanoz, 2021; Potter, 2008; Kilbourne, 2006; Paul ve Ghosh, 2021; Türk Tabipler Birliği, 2009; Şanlı, 2010; Badur, 2010; Rewar ve Mirdha, 2015).

[7] Ebola salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz: (WHO, 2021; Aslan ve Altındiş, 2016; Kaçar ve İpek, 2020; CDC, 2019).

	1,5 milyon insan da yeni enfekte olmuştur (WHO, 2022). Tüm dünyada yaygın olan (HIV-1) ve daha çok Afrika ülkelerinde görülen (HIV-2) olmak üzere iki türü bulunmaktadır (Akgül ve Çalışkan, 2018)[8].
Çiçek	Çiçek hastalığı, variola virüsünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır (WHO, 2022). Tarihte ilk çiçek salgını MS 161-62'de Çin'de başlamış, 165'te Roma topraklarına kadar yayılmış ve hastalığa yakalananların üçte biri ölmüştür (TÜBA, 2020). DSÖ, 1967'de çiçek hastalığını ortadan kaldırmak için birkaç yıl boyunca dünya çapında yaygın aşılama ve gözetim uygulamaları başlatmıştır. Bilinen son doğal vaka 1977'de Somali'de yaşanmıştır. DSÖ 1980'de çiçek hastalığının eradike[9] edildiğini ilan etmiştir[10][11] (WHO, 2022).
Tifüs	İnsandan insana bitler ve benzeri canlılar aracılığı ile bulaşan bir hastalıktır. Hastalık insan vücudunda yarattığı lekeler nedeniyle "Lekeli Humma" olarak da adlandırılmaktadır (Bakırcı, 2011). Aynı zamanda savaş dönemlerinde ordularda da sık sık görüldüğü için "Harp Humması-Ordu Humması" olarak da adlandırılmıştır (Özer, 2016). Dünya çapında salgın haline dönüşmesi ise 16. - 19. yüzyıllar arasında olmuştur. 1918-1922 yıllarında hastalığa yaklaşık otuz milyon kişi yakalanmış ve bunların da üç milyonu ölmüştür (Bakırcı, 2011).
Koronavirüs	-SARS-Cov virüsü ilk kez 2002-2003 yıllarında Çin'in Guangdong Eyaletinde görülen bir virüs olarak ortaya çıkmıştır (Dhama ve Haque, 2020). Yüksek ölüm oranı ile seyreden ve tüm dünyaya yayılmış olan bu virüse ilerleyen zamanda "Severe Acute Respiratory Syndrome" kelimesinden oluşturulan (SARS) adı verilmiştir (İnal, 2016). - Haziran 2018'e kadar devam eden MERS-Cov salgını 5 kıtada yayılım göstermiştir (TÜBA, 2020). - SARS-Cov-2 (Covid-19) virüsü 31 Aralık 2019 tarihinde ilk olarak Çin'in Hubei Eyaletine bağlı 11 milyon nüfuslu Wuhan şehrinde ortaya çıkmıştır (TÜBA, 2020). 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ, virüsün etki ve yayılım alanının genişliği nedeniyle pandemi olarak ilan etmiştir. Covid-19 pandemisi sürecinde Dünya nüfusunun % 64,4'ü en az bir doz Covid-19 aşısı olmuştur. Dünya çapında 11.26 milyar doz uygulanmış olup her gün 17.98 milyon doz aşı uygulanmaya devam etmektedir (Our World in Data, 2022). Türkiye'de ise toplam yapılan aşı sayısı 30 Ocak 2023 itibariyle 152.675.923 olup bunların içinden 1.doz uygulanan kişi sayısı 57.951.598, 2.doz uygulanan kişi sayısı 53.187.611 olup 3.doz uygulanan kişi sayısı ise 28.231.969'dur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023). Dünya genelinde 6 Mayıs 2022 tarihi itibariyle koronavirüs nedeniyle 513.955.910 onaylanmış vaka ve 6.249.700 ölüm tespit edilmiştir (WHO, 2022)[12].

2.2. Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri

Covid-19 pandemisi küresel olarak sadece kişilerin sağlığı ile yaşam standartları ve kalitesini; firmaların performansını etkilememiş, makro ekonomik bağlamda da ülkelerin üretim, büyüme, milli gelir, kişi başı harcanabilir gelir, işsizlik, enflasyon, durgunluk, döviz kurları, devalüasyon, revalüasyon ve dış ticaret hacmi gibi ekonomik göstergelerini de etkisi altına almıştır (Anıl, 2022). Bu etkiler çok çeşitli olmuş ve sıklıkla farklı veya birbirine bağımlı endüstrilere sıçramıştır. Ekonomiler, üstten aşağıya ve alttan yukarıya doğru etkilenirken, işletmeler ve bireyler benzer şekilde ulusal ve uluslararası arz ve talep eğilimlerini değiştirmek zorunda kalmıştır. Temel ve ikincil sektörler, özellikle arz kıtlıklarından etkilenmiştir. Hizmetler ve eğitim ise genellikle talep odaklı olmuştur. Parasal politikalar, bu

[8] HIV ve AIDS salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz: (TÜBA, 2020; Tümer ve Ünal, 2003; Akgül ve Çalışkan, 2018; Harmancı ve Gökçelioğlu, 2021; WHO, 2022).
[9] Bir enfeksiyon etkeninin dünya genelinde kalıcı olarak sona ermesidir.
[10] Çiçek hastalığının eradike olması nedeniyle süreç içerisinde yapılan çiçek aşılarının durdurulmasıyla *Maymun Çiçeği* virüsü, Orta ve Batı Afrika'da tropik ormanlarda ortaya çıkmış olup kentlere doğru yayılmaya devam etmiştir. DSÖ, virüsün yayılma alanını ve seyrini takip etmekte olup 23 Temmuz 2022 itibariyle " Küresel Sağlık Acil Durumu" olarak ilan etmiştir.
[11] Çiçek salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz: (WHO, 2022; Radetsky, 1999; TÜBA, 2020).
[12] Koronavirüs salgınları hakkında detaylı bilgi için bkz: (Dhama ve Haque, 2020; İnal, 2016; Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2020; TÜBA, 2020; İnal, 2016)

aksaklıkları hafifletmeye yönelik özel olarak hedeflenmişken, birçok durumda çalışanları koruma amaçlı önlemler, iş rekabetini sınırlamıştır (Delardas vd., 2022).

Pandeminin uluslararası alanda neden olduğu etkiler, ulusal ve uluslararası kuruluşları ekonomik ve toplumsal alanda daha sıkı tedbirler almaya zorlamıştır. Alınan bu tedbirlerden uluslararası tedarik zinciri ciddi şekilde etkilenmiş ve dolayısıyla uluslararası ticaret ve ekonomi de zarar görmüştür. Ortaya çıkan bu durum ulusal ve uluslararası ekonomilerde daralmaya sebep olmuştur (Öçal, 2022). İşsizlik oranlarında alınan önlemlere rağmen artışlar meydana gelmiştir. İşten çıkarılan işçilerin gelir kaybı veya ücret gelirlerindeki azalma nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybı talepteki daralmalara neden olarak kendi kendini besleyen ikincil şokları tetiklemiş, üretim kayıplarına neden olmuştur. Pandemi öncesinde Dünya geneli için işsizlik oranı 5.37 iken bu oran 6.47'ye yükselmiştir (Özmen, 2022). 2018 yılında 25.219 trilyon dolar olan küresel ticaret hacmi 2019'da düşüş eğilimine başlamış, bu eğilim pandeminin etkisiyle daha da şiddetlenmiş ve %10'luk bir düşüş ortaya çıkmıştır (Delice ve Bayraktar, 2023).

Kutlar vd. (2023) tarafından 2019:q1-2020:q3 dönemini kapsayan çalışmada, Covid-19'un Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) ülke ekonomilerine etkileri incelenmiştir. Bu etkiler, ülkelerin ekonomik yapıları, dünya ekonomisinden aldıkları paylar, gelişmişlik düzeyleri, dışa açıklık derecesi vb. bağlı olarak farklılık göstermiştir. Çalışmada, 2020'nin ikinci çeyreğinde Covid-19'un ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin ciddi bir şekilde hissedildiği belirtilmiştir. İspanya, Meksika, İngiltere ve Kolombiya pandemi nedeniyle en fazla ekonomik kayba uğrayan ülkeler olmuştur. 2020'nin üçüncü çeyreğinde hazırlanan destek paketleri, gelir kayıplarını azaltmak için hazırlanan gelir destekleri, istihdam kaybının önlemek için alınan önlemler ve piyasaları rahatlatmak için yapılan faiz indirimleri ekonomik kayıpların azaltılmasında etkili olmuştur. Dış ticaret hacmi, en fazla daralma görülen ekonomik değişken olmuştur. İstihdamın korunmaya çalışıldığı ülkelerde işsizlik oranları daha yavaş artarken, diğer ülkelerde işsizlik oranları daha fazla artmıştır. Üretim ve tüketim hacminde meydana gelen daralmalar ekonomik büyümeyi de olumsuz etkilemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Covid-19 pandemisinin dünya ekonomileri üzerinde pek çok etkisi olmuştur. Bu etkiler, sağlık krizi, ekonomik kırılganlık, işsizlik, tedarik zinciri sorunları, ticaret kısıtlamaları ve dijital dönüşüm gibi çeşitli faktörleri içermektedir. Bu olumsuz etkileri kırabilmek için birçok ülkede çeşitli alanlarda dönüşümler başlamıştır. Bunlar arasında çoğu ülke sağlık sistemlerini güçlendirmek ve salgını kontrol altına almak için büyük bütçe ayrımları yapmıştır. Ancak, sağlık harcamalarındaki artış, bütçe açıklarını büyüterek ekonomik kırılganlığın artmasına neden olmuştur. Birçok sektördeki kapanmalar ve kısıtlamalar, işsizlik oranlarını artırmış, insanların gelir kaybına uğramasına yol açmıştır. Bunun dışında sınır kapanmaları ve seyahat kısıtlamaları da küresel ticareti olumsuz etkilemiştir. Tedarik zinciri aksamaları, birçok sektörde üretim düşüşlerine neden olmuş ve mal fiyatlarını etkilemiştir. Bu nedenlerle hükümetler tarafından ekonomik kırılganlığı azaltmak ve işletmeleri korumak için geniş çaplı teşvik paketleri uygulanmıştır. Yukarıda açıklanan olumsuz etkilerin dışında pandemi koşullarının gereklerinden olan uzaktan çalışma ve eğitim gibi alanlarda da artışlar yaşanmıştır. Dijital hizmetler ve e-ticaret, salgın döneminde büyük talep görmüş bu durum birçok işletmenin iş modelini değiştirmesine neden olmuştur.

3. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE COVİD-19 PANDEMİSİ SÜRESİNCE UYGULANAN MALİYE POLİTİKALARI

"Maliye politikası" ifadesi kavramsal olarak ilk kez Edwin R. A. Seligman tarafından 19. yüzyılın başlarında Aldoph Wagner'in, hükümetlerin bütçe yoluyla gelir dağılımını düzenlemeleri gerektiği yönündeki görüşünü eleştirmek amacıyla kullanılmıştır (Şen ve Kaya, 2015). Maliye politikası genel olarak vergiler, kamu harcamaları, borçlanma ve bütçe araçlarından oluşmaktadır. Devletin sahip olduğu bu araçları kullanarak gelir dağılımını düzenlemek, tam istihdamı sağlamak, ekonomik dalgalanmaları en aza indirmek, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltmak, dış ticaret dengesini sağlamak vb. için uyguladığı politikalar, maliye politikası olarak adlandırılmaktadır. Pandemi döneminde ekonomilerde yaşanan daralmaların etkisini giderebilmek için reel ekonomi üzerindeki genişletici etkisi yüksek olan maliye politikaları etkin olarak kullanılmıştır.

Küreselleşmenin etkisiyle Dünya'nın belirli bir bölgesinde ortaya çıkan ekonomik, tıbbi ya da toplumsal sorunlar ülkeler arasındaki ilişkinin kapsamına göre doğrudan ya da dolaylı olarak birbirlerini

etkilemektedir. Bu nedenle Covid-19 pandemisi nedeniyle Çin'de ortaya çıkan virüsün neden olduğu salgın hastalığın diğer ülkelere yayılması nedeniyle yeni koşullara uygun olarak ülkelerin ekonomik, sosyal vb. önlemler alması gerekmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, Covid-19 pandemisinin negatif etkilerini azaltmak için ülkelerin açıklamış oldukları mali tedbir paketlerinin büyüklüğüne göre yapılan değerlendirmeler (Sönmez ve Ören, 2023) sonucunda en fazla kamu harcaması yapan 6 ülke (ABD 4.013 milyar dolar, Japonya 2.210 milyar dolar, Almanya 1.471 milyar dolar, İngiltere 877 milyar dolar, Fransa 603 milyar dolar, Hindistan 214 milyar dolar) ile Türkiye'nin 71 milyar dolarlık mali paketleri incelenmiştir.

3.1. JAPONYA

Japonya'da, Avrupa ve Amerika ile karşılaştırıldığında vaka sayısı az olmasına rağmen nüfusunun büyük çoğunluğunu yaşlıların oluşturması ve yoğun bakım kapasitelerinin yeterli olmaması nedeniyle uygulanacak politikalar pandemi sürecinde daha da önemli bir hale gelmiştir. Örneğin bu süreçte enfekte olmuş bazı hastaların tedavilerini yapacak yeterli kapasitede hastanenin olmaması ve onları kabul etmemeleri nedeniyle insanlar ambulanslarda hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle Japonya'da sosyal güvenlik harcamalarının payının artırılması, tıbbi ekipmanlarda iyileştirmeye gidilmesi, yaşlı bakımı ve ekonomisi yönünde alternatif çözümlerle sürecin devam ettirilmesi gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Yamamoto ve Ozaki, 2021). Sadece Japonya'ya özgü bir durum olmasa da uygulanan genişletici politikaların ilerleyen süreçte ülkelerin bütçe kalemleri üzerinde yük oluşturacağı öngörülmektedir.

Covid-19 pandemisinin Japon ekonomisine önemli etkileri olmuştur. Tokyo Shoko Research tarafından yapılan araştırmaya göre 10 milyon Yen'den az olan kurumsal iflasların oranı, 2010 yılı ile kıyaslandığında %23'e yükselmiştir. Bu oran yıllık iflas oranları dikkate alındığında en yüksek iflas oranıdır (Abe, 2021).

3.1.1. Vergi Düzenlemeleri

Japonya'da gelir vergisi beyannamesi yıllık olarak 16 Şubat ile 15 Mart tarihleri arasında verilmektedir. Bununla birlikte koronavirüs 11 Mart 2020 itibariyle DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Bu nedenle gelir vergisi beyannamelerini verme zamanı ile pandeminin en yoğun olduğu an aynı zaman aralığına denk gelmiştir. Vergi dairelerinde yoğunluk oluşturmamak için acil olarak yapılan eylem planları içerisinde ilk olarak gelir vergisi beyanname verme süreleri 1 ay uzatılmıştır. Bölgesel ve küresel ölçekte uygulanan karantina tedbirleri vb. nedeniyle faaliyet hacimleri daralan işletmelerin içinde bulundukları olumsuz durumlar nedeniyle bunların telafisi için yerel ve ulusal vergilerin ödemeleri ertelenmiş, ayrıca gecikme tazminatı da alınmamıştır. Bir vergi mükellefinin Covid-19 nedeniyle işletme gelirinde önemli bir oranda düşüş yaşanırsa ve bu nedenle vergisini ödemekte güçlük çekiyorsa, vergi ödemesi teminat veya gecikme farkı olmaksızın bir yıl ertelenebilmektedir (Masui, 2020).

Covid-19 salgını nedeniyle iptal edilen kültür, sanat veya spor etkinliklerinin iptali ile ilgili olarak bireyler tarafından yapılan hayırsever katkılar için özel indirim hükmü uygulanmaktadır. Bu hüküm kapsamında devletin uygulamış olduğu tedbirler nedeniyle iptal edilen kültür, sanat veya spor etkinliklerine giriş için ödenen tutar, bireyler tarafından Covid-19'un yayılmasını önlemek için geri talep etme hakkından feragat edilirse, hayırsever katkı kesintisi (gelir veya vergi indirimi) feragat edilen miktar (200.000 Yen'e kadar) için uygulanacaktır. Pandemi nedeniyle konut kredileri ödemesinde sıkıntı yaşayan kişilere özel vergi indirimlerinden faydalanabilmek için esneklikler sağlanmıştır. Örneğin inşaatı devam eden konut inşaatlarında pandemi nedeniyle yaşanan gecikmelerden kaynaklı satın alım tarihinden itibaren 6 ay sonuna kadar konutun kullanılamaması durumunda bu durumun telafisi için vatandaşın, konut kredisindeki vergi indirim şartlarına 13 yıl süreyle indirim hakkı tanınmıştır (OECD, 2022).

Japon hükümeti Mart 2020'de herhangi bir vergi ödemesi için *bir yıllık ödemesiz dönem*i açıklamıştır. Ödemesiz dönem kapsamında olabilmek için işletmenin pandemi kaynaklı mali sıkıntı içinde bulunması ve tek bir malın üretimini gerçekleştiriyor olması şartı aranmaktadır (Hoshi ve Kawaguchi, 2021). Ek olarak pandemi nedeniyle indirim/muafiyet vb. şekillerde vergisel kolaylıklarda sağlanmaktadır (Whatley ve Kawasaki, 2020).

- *Tele-çalışma için kullanılan varlıkların satın alınmasıyla ilgili olarak küçük ve orta ölçekli kuruluşlar (KOBİ'ler) için vergi indirimi;* belirli varlıkların (örneğin, tele-çalışma için kullanılan araç gereçler) harcamalarına ilişkin %7 veya %10 oranında vergi indirimi sağlanmaktadır.
- *Damga vergisinden muafiyet*; bankalar vb. ile işletmeler ile koronavirüs kaynaklı zarar gören işletmeler arasındaki uygulanacak işlemlerde damga vergisine tabi olunmayacaktır.
- *Sabit kıymet vergisinden muafiyet veya %50 muafiyet;* Şubat 2020'den Ekim 2020'ye kadar herhangi bir ardışık üç ay boyunca satışları, önceki yıla kıyasla şirketin satışlarının %50 veya daha fazla azalması durumunda 2021 yılı sabit kıymet vergisinden muafiyet imkânı tanınmaktadır.

3.1.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Covid-19 salgını nedeniyle finansal zorluk yaşayan kişi ve kurumlara yönelik geliştirilen politikalar arasında hibe ve sübvansiyonlar bulunmaktadır. Hibeler ve sübvansiyonlar kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Birincisi, KOBİ'lere anında yardım sağlamayı amaçlayan "İş Sürekliliği Hibeleri"dir. Merkezi hükümet tarafından oluşturulan fona GSYH'nin %1'ine denk gelen yaklaşık 4 trilyon Yen yatırılmıştır. Fondan yararlanabilmek için aylık satış tutarları, işletmenin kurulduğu tarih ve devamlılığının olup olmayacağı gibi şartlar aranmaktadır. İkincisi ise KOBİ'lerin uzaktan çalışmasına katkı sağlayacak dijital ekipmanların kurulması, yenilenmesi ya da uzun vadede sabit yatırımlar yapmaya teşvik etme gibi amaçları bulunan hibelerdir. Üçüncüsü ise pandemi öncesinde de Japonya'da uygulanmakta olan "İstihdamı Düzeltme" sübvansiyonları olup pandemiyle kapsamları genişletilmiştir (Hoshi ve Kawaguchi, 2021).

7 Ocak 2021'de yayınlanan olağanüstü hal ilanında, mesai saatleri 20.00'ye indirilmiş bu saatten sonra dışarı çıkma yasağı uygulanmaya başlamıştır. Hükümetin uygulamaya koyduğu bu yasağa uyan işletmelere günlük olarak 60.000 Yen ödeme yapılması kararlaştırılmıştır (Abe, 2021). Japon hükümeti koronavirüs sürecinde zor durumda kalan işçilerine ve vatandaşlarına yönelik karşılıksız transfer harcamalarını uygulamaya koymuştur. Özel herhangi bir koşulu olmaksızın Japonya'da ikamet eden vatandaşlarına ve çalışanlarına 100.000 Yen (yaklaşık 950 dolar) tutarında ödemeler yapmıştır (Kaneda ve Kubota, 2021).

3.1.3. Bütçe Düzenlemeleri

Pandemi sürecinde Japonya'da uygulamaya konulan 2021 bütçesi, pandeminin yayılmasını kontrol altına almak için orta ve uzun vadeli sorunlar için önlemler (dijital ve yeşil toplum, canlı yerel topluluklar, doğum oranındaki düşüşü önlemeye yönelik önlemler vb.) dikkate alınarak oluşturulmuştur. Süreç içerisinde beklenmedik değişikliklere hazır olabilmek için oluşturulmuş olan acil durum fonuna da 5 Trilyon Yen ayrılmıştır. Bunların dışında Covid-19 pandemisinin kontrol altına alınabilmesi amacıyla da çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler aşağıdaki gibidir (MOF, 2020).

- Hastane yataklarının ve konaklama yerlerinin güvence altına alınması,
- Bulaşıcı hastalıklara yönelik kriz yönetim sistemi ve halk sağlığı merkezi sisteminin geliştirilmesi,
- Bulaşıcı hastalıklarla mücadelede tıbbi ücretler için geçici önlemler alınması,
- Tıbbi ekipmanın yerli üretim kapasitesinin artırılması,
- İleri düzey yaşlı sağlık hizmetlerinin ödeme oranının gözden geçirilmesi gibi sistem reformları yapılması ve
- İki yılda bir güncellenen ilaç fiyatlarının yıllık olarak düzenlenmesidir. Bu kapsamda uygulanacak ilaç fiyat indirimi "Covid-19 Özel İstisnası" ile ilaç maliyetlerinin %0,8 oranında hafifletilmesidir. Böylelikle kamu üzerindeki ilaç maliyetlerinin azalmasını (-431,5 milyar yen) sağlanmıştır.

3.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ABD'de Covid-19 pandemisi nedeniyle maliye politikası kapsamında alınan tedbirler ve uygulamalar vergisel düzenlemeler, kamu harcamaları düzenlemeleri ve bütçe düzenlemeleri şeklinde incelenecektir.

3.2.1. Vergi Düzenlemeleri

Pandeminin ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle süreç içerisinde federal hükümetin vergilere yönelik almış olduğu önlemler arasında çocuk vergi kredisi, gelir vergisi muafiyet kapsamlarının genişletilmesi, vergi indirimlerine gidilmesi vb. düzenlemeler bulunmaktadır. Belirtilen düzenlemeler genel olarak aşağıdaki gibidir.

Çocuk vergi kredi uygulaması, mükellefin 2021 yılı vergi beyannamesine uygun şekilde talep edebileceği çocuk vergi kredisi tutarının yüzde 50'sinin ABD Gelir İdaresi (Internal Revenue Service - IRS) tarafından erken ödenmesi şeklinde uygulanmaktadır. Mükelleflerin belirtilen uygulamadan yararlanabilmesi için aşağıdaki belirtilen şartları taşıması gerekmektedir (IRS, 2022). Bu şartlar;

- 2019 veya 2020 vergi beyannamesi verilmiş olması ile Çocuk Vergi Kredisi talebinde bulunmak,
- Bir takvim yılı içerisinde 6 aydan fazla ABD'de ikamet etmek veya yılın 6 ayından fazla ABD'de ikamet eden eş aracılığı vasıtasıyla, 2021 yılı sonunda 18 yaşının altında olan ve geçerli bir Sosyal Güvenlik numarası olan çocuğa sahip olmak,
- Belirli bir gelir sınırının altında olmak.

Amerikan Kurtarma Planı (American Rescue Plan -ARP) kapsamında 2020 yılında alınan 10.200 dolar tutarındaki işsizlik yardımının gelir vergilerinden muaf tutulması için karar alınmıştır. Muafiyet kapsamında olabilmek için yıllık gelirin 150.000 doların altında olması gerekmektedir. Muafiyet önceki yıl alınan işsizlik yardımlarına uygulanmaktadır. Ortak Vergilendirme Komitesi (Joint Committee on Taxation - JTC)'nin muafiyet kapsamındaki gelir kaybının 24,9 milyar olduğu belirtilmektedir (Watson ve York, 2021).

Amerikan İş Planı (American Jobs Plan – AJP) kapsamında kurumların yurtiçi ve yurtdışı kazançları üzerindeki vergi yükünü arttırarak alt yapı yatırımlarını ve diğer harcamaları finanse etme yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda kurumlar vergisi oranının %21'den %28'e yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca 100 milyon doların üzerinde geliri olan firmalara mali karları üzerinden alınacak kurumsal defter gelirlerine %15'lik vergi konulması kararlaştırılmıştır (York, 2021).

Kazanılan gelir vergisi kredisi kapsamında düşük ve orta gelirli çalışanların vergi indiriminden yararlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2020 için gelir limitinin 3.650 dolar veya daha az olması gerekmektedir. Çalışanın talep edeceği maksimum kredi tutarı eğer çocuğu yoksa 538 dolar, bir çocuk için 3.584 dolar, iki çocuk için 5.920 dolar, üç ve daha fazla sayıda çocuk için 6.660 dolar olarak belirlenmiştir (IRS, 2022).

3.2.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Pandemi yönetimi kapsamında küçük işletmelerin faaliyetlerinin desteklenmesi ve borç indirimleri gibi düzenlemeler yapılmıştır. Vatandaşlara yönelik gerçekleştirilen uygulamalar; mortage yardımı, öğrenci kredisi muafiyeti, gıda pulları yardımı, acil broadband yardımı vb. şeklindedir. Belirtilen tedbirler aşağıdaki gibidir (USAGOV, 2022).

- **Maaş Koruma Programı**: Küçük işletmelere ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik düzenlenmiştir. Bu kapsamda işletmelere, çalışanlarını istihdam etmelerine yardımcı olacak şekilde krediler sunulmuştur. Bu uygulama, 31 Mayıs 2021'de sona ermiştir.
- **Ekonomik Afet Kredileri:** Küçük işletmelere ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik düzenlenmiştir. Bu uygulama pandemi nedeniyle para kaybeden, finansal yükümlülükleri ya da işletme giderleri için fona ihtiyacı olan kuruluşlara yönelik oluşturulmuştur. Uygulama, 31 Aralık 2021'de sona ermiştir.
- **Küçük İşletme İdaresi (SBA) Borç Yardımı:** SBA'nın borç kurtarma programı normal koşullarda 7 Eylül 2020'den önce kullanılan mikro krediler için 6 aylık anapara, faiz ve ücretleri ödemeyi kapsamaktadır. Pandemi sürecinde Şubat 2021'den itibaren bu yardımın süresi belli işletmeler için uzatılmıştır
- **Kapalı Mekân İşletmecileri Hibesi:** Tiyatro, müze veya canlı performans sanatlarıyla ilgili mekân işleten mükelleflere yönelik düzenlenmiştir. Bu kapsamda ilgililer, brüt gelirlerinin %45'i kadar hibe alabilmiştir

- **Mortgage Yardımı:** Pandemi nedeniyle finansal sıkıntı içine düşen ipotek sigortalı evi olan vatandaşların bu süreçte zor durumda kalmamaları amacıyla ipotek ödemelerinde, geçici duraklamalar ya da tutarda azaltmalar şeklinde uygulanabilmektedir.
- **Gıda Pulları ve Gıda Programları:** Pandemiden önce de gıda pullarından faydalanan vatandaşların pandemi süresince de kullanacakları pullarına finansal ilaveler yapılmıştır. Ayrıca uygulanan karantina tedbirleri nedeniyle okulları kapanan çocuklara yönelik olarak velileri aracılığıyla evde tüketmeleri için okul yemekleri alınabilmektedir.
- **Acil Broadband[13] Programı:** Pandemi sırasında düşük gelirli hanelere yönelik aylık broadband internet faturalarında geçici indirim sağlanmaktadır. Bu kapsamda broadband hizmeti için aylık 50 dolar, nitelikli kabile topraklarında yaşayan hanelerde 75 dolar, başvuranların bilgisayar ya da tablet satın almaları durumunda tek seferlik 100 dolara kadar indirim uygulanmaktadır.
- **Cenaze Yardımı:** Pandemi sırasında Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (Federal Emergency Management Agency – FEMA) tarafından Covid-19 hastalığı nedeniyle gerçekleşen ölümlerin, cenaze masrafları için 9.000 dolara kadar ödeme yapılmaktadır. Cenaze yardımından yararlanabilmek için ölüm tarihinin 20 Ocak 2020'den sonra gerçekleşmiş olması gerekmektedir.
- **Öğrenci Kredisi Muafiyeti:** Pandemi nedeniyle öğrenci kredisini ödeme konusunda problem yaşayan öğrencilerin kredilerinin anapara ve faiz ödemeleri 31 Aralık 2022'ye kadar askıya alınmıştır. Bu yardımdan faydalanabilmenin tek koşulu, alınan kredinin ABD Eğitim Bakanlığı destekli olmasıdır.

3.2.3. Bütçe Düzenlemeleri

Pandemi nedeniyle ABD'de 13 Mart 2020 itibariyle acil durum ilan edilmiştir. Bu kapsamda federal hükümet halk sağlığını korumak amacıyla geniş çapta önlemler almıştır. Süreç içerisinde çıkarılan yasalar aşağıda belirtilmiştir.

- 2020 Yılı Koronavirüs Hazırlık ve Müdahale Ek Ödenek Yasası (PL 116-123)
- Aileler İlk Koronavirüs Müdahale Yasası (FFCRA, PL 116-127)
- Koronavirus Yardım, Yardım ve Ekonomik Güvenlik Yasası (CARES Yasası, PL 116-136)
- Maaş Koruma Programı ve Sağlık Hizmetlerini Geliştirme Yasası (PPPHCE Yasası, PL 116-139)
- Konsolide Ödenekler Yasası, 2021 (CAA, PL 116-260)
- 2021 Amerikan Kurtarma Planı Yasası (ARP, PL 117-2)

Belirtilen yasalar, Covid-19'un sağlık ve ekonomi alanındaki etkilerini dikkate alarak ABD vatandaşı olan işçilere, ailelere, küçük işletmelere ve eyalet hükümetlerine yardım sağlamanın yanında ABD endüstrisi için düzenlemeler de öngörmektedir.

2020 mali yılında bütçe açığı 147,5 milyar dolarlık artış ile 3.1 trilyon dolar olmuştur. Bütçedeki 3.1 Trilyon dolarlık açığın en büyük nedeni olarak Covid-19 pandemisi gösterilmektedir. Pandemi koşulları nedeniyle hükümetin uygulamış olduğu tedbirlerle kamunun gelirlerinde azalmaların yaşanmasına karşın kamu harcamalarının kapsamının ve miktarının genişlemesi nedeniyle kamu açığında artış yaşanmaktadır. Bu süreçte bütçe açığının borçlanılarak finanse edilmesi yoluna gidilmiş, 2020 itibariyle kamunun borç tutarı 21.0 trilyon dolara ulaşmıştır. 2021 mali yılında bütçe açığı 356,3 milyar dolar (%11,4) azalarak 2,8 trilyon dolara gerilemiştir. Bu ekonomik düzelmede, pandemi koşullarında uygulanan maliye politikalarının etkileri söz konusudur. Bu noktada CARES ve CAA yasalarının olumlu etkilerine bağlanmaktadır (Bureau of the Fiscal Service, 2022). ABD'de kurumlara Covid-19 kapsamında tahsis edilen ödenekler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Kurumlara Tahsis Edilen Covid-19'a Yönelik Ödenekler (Milyar dolar)

Kurumlar	2020	2021	Toplam
Hazine Bakanlığı	632.8	975.0	1.607,8
Küçük İşletme Yönetimi	242.8	751,8	994.6
Çalışma Bakanlığı	451.5	394.3	845.8

[13] "Broadband" kelimesinin çevirisi yapıldığında "geniş bant" olarak çevirisi yapıldığı için çeviri şekliyle kullanılmıştır.

Sağlık Bakanlığı	233.7	250.4	484.1
Eğitim Bakanlığı	251.1	31.0	282.1
Tarım Bakanlığı	91,3	73,2	164.5
İç Güvenlik Bakanlığı	70.0	45,9	115,9
Ulaştırma Bakanlığı	70,2	36.0	106.2
Diğer	165.1	76,0	241.1
Toplam	2,208.5	2,633.6	4,842.1

Kaynak: Amerikan Hazine Bakanlığı (https://fiscal.treasury.gov/ (E.T: 09.10.2022)

2021 mali yılında pandemi yönetimi için ayrılan ödenek toplamı 4.8 Trilyon olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda en fazla ödenek 1.6 Trilyon ile Hazine Bakanlığına ayrılmıştır. Küçük işletme yönetimleri için 994 milyar dolar ayrılmıştır. Ödeneklerin nihai amacı pandeminin olumsuz etkilerinin giderilmesinde kişilere ve kurumlara yardımcı olmaktır. Bunun dışında pandeminin ülke içinde kontrolünün sağlanması amacıyla sağlık alanında tedbirler almak, eksikleri gidermek (malzeme ve personel) ve yenilikleri yakalamak (aşı geliştirme çalışmaları) amaçlanmaktadır.

3.3. ALMANYA

Koronavirüs pandemisinin 2020 ve 2021 yıllarında Alman ekonomisi üzerindeki maliyeti 330 milyar avroya ulaşmıştır. Bu rakam 2019 yılı için oluşturulan genel ekonomi çıktılarının %10'u kadarının kaybına denk gelmektedir (Wollmershäuser, 2022).

3.3.1. Vergi Düzenlemeleri

Pandemi nedeniyle ekonomik aktivitelerinde daralma yaşanan sektörlerin toparlanabilmesi için federal hükümet tarafından çeşitli tedbirler alınmıştır. Alınan tedbirlerin temelinde sektörlerin likidite seviyelerini iyileştirmek yer almaktadır. Firmaların vergilerini ödemede sıkıntı yaşamaları durumunda moratoryum ilan edebilmelerine izin verilmesi ya da ödeme sürelerini askıya alma gibi yöntemler uygulanmıştır (Herr ve Nettekoven, 2022). Bu kapsamda 30 Haziran 2022'ye kadar faizsiz olarak vergi ödemelerini erteleme fırsatı verilmiştir (BMF, 2022).

- Şirketler, basitleştirilmiş vergi ertelemeleri, yaptırımların ertelenmesi veya azaltılmış avans ödemeleri ile kapsamlı bir şekilde desteklenmiştir. Vergi beyannamesi verme süreleri uzatılarak mükellefler ve danışmanları üzerindeki yük de azaltılmıştır.
- Taşınırlara yönelik sınırlı bir süre için kademeli amortisman uygulamasına izin verilmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında satış vergisi oranı geçici süreliğine düşürülmüştür.
- Muaccel hale gelen vergilerinin (gelir, kurumlar, kilise, tüketim ve satış vergileri gibi) 30 Eylül 2021 tarihine kadar ertelenebilmesi sağlanmıştır.
- Şirketlere ve serbest meslek mensuplarına 2020 ve 2021 yılları için gelir ve kurumlar vergilerindeki avans ödeme tutarlarını düzeltme imkânı sağlanmıştır.
- Mükelleflerin talepleri ile 2020 yılı için satış vergilerinin avans ödemeleri kısmen ya da tamamen düşürülmüştür.
- 2019 ve 2020 vergilendirme dönemlerinin uzatılmasıyla faizsiz bekleme süresi ile ek vergi alacak ve iadelerinde faizin başlaması uzatılmıştır.
- Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Polonya ve İsviçre gibi komşu ülkelerle sınır ötesi çalışanların ücretlerine ilişkin vergilendirme haklarının dağılımını değiştirmek için ev-ofis günlerinin sayısının artması nedeniyle geçici anlaşmalar yapılmıştır (BMF, 2021).

Yukarıda açıklanan tedbirlerin dışında pandemi süresince federal hükümet tarafından gelişen ekonomik ve sosyal olaylara göre göre korona vergi yardım yasaları çıkarılmıştır. Bu yasalarla likiditeyi iyileştirmek, vatandaşların satın alma gücünü arttırmak, pandemi ile mücadele edebilmek ve ekonomiyi önceki seviyelerine döndürmek amaçlanmaktadır. Belirtilen yasalar aşağıdaki gibidir (BMF, 2021).

Birinci Korona Vergi Yardımı Yasası, temel amaç likiditeyi iyileştirmektir. Bu kapsamda alınan önlemler aşağıda açıklanmaktadır.

- Restoran ve yemek hizmetleri için, içecek satışı hariç, 30 Haziran 2020 ve 1 Temmuz 2021 tarihleri arasındaki satış vergisi oranı yüzde 19'dan yüzde 7'ye (veya 31 Aralık 2020'ye kadar yüzde 5'e) düşürülmüştür.
- Sosyal Güvenlik Kanunu'na 29 Şubat 2020 ve 1 Ocak 2021 tarihleri arasında başlayan ücret ödeme dönemleri[14] vergiden muaftır. Pandemi ilerledikçe bu düzenleme 31 Aralık 2021'e kadar bir yıl daha uzatılmıştır.

İkinci Korona Vergi Yardımı Yasası, temel amaç hızlı ve etkili ekonomik destek önlemleriyle vatandaşların ve özellikle çocuklu ailelerin satın alma gücünü arttırmaktır. Bu yönüyle aslında birinci korona vergi yardım yasasının tamamlayıcısı olmuştur.

- Satış vergisi oranları, 1 Temmuz 2020 - 31 Aralık 2020 tarihleri arasında %19'dan %16'ya ve %7'den %5'e düşürülmüştür.
- İthalat satış vergisinin vadesi, ithalatı takip eden ikinci ayın 26'sına ertelenmiştir.
- Sosyal denge hedefiyle 2020 yılında çocuk parası almaya hak kazanan her çocuk için 300 avro çocuk ikramiyesi verilmiştir. Tek ebeveynler için yardım miktarı başlangıçta 2020 ve 2021 yılları için 1,908 avrodan 4,008 avroya çıkarılmıştır.
- 2020 ve 2021 yıllarında satın alınan veya imal edilen menkul kıymetler için, satın alma ve üretim maliyetlerinin en fazla % 25'ine kadar doğrusal amortismanın 2,5 katına kadar azalan amortisman kullanma imkânı sunulmuştur.
- Vergi mükelleflerinin 2020 ve 2021 yılları için evde çalışılan günler için gideri düşebilmelerine olanak sağlanmıştır.

Üçüncü Korona Vergi Yardım Yasası, pandemiyle mücadele etmek ve iç talebi güçlendirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur.

- Restoran ve catering hizmetleri (içecek satışı hariç) için indirimli satış vergisi oranı 30 Haziran 2021'den 31 Aralık 2022'ye kadar uzatılmıştır.
- Çocuk parası almaya hak kazanan her çocuk için 2021 yılında 150 avro çocuk ikramiyesi verilecektir.

Dördüncü Korona Vergi Yardım Yasası, pandeminin olumsuz ekonomik etkilerini olabildiğince azaltabilmek amacıyla 16 Şubat 2022'de federal hükümet tarafından onaylanmıştır. Amaç şirketleri ve vatandaşları hedefli vergi indirimleriyle desteklemek ve ekonomiyi istikrara kavuşturmaktır (BMF, 2022).

- Pandemi sürecinde belirli tesislerde (özellikle hastanelerde) çalışan personellere yönelik işverenler tarafından verilen ikramiyelerin 3.000 avroya kadarının vergiden muaf tutulması kabul edilmiştir.
- Kısa çalışma ödeneklerine yönelik vergi muafiyeti, 2022 Haziran ayı sonuna kadar 6 ay uzatılmıştır.
- Ev-ofis sabit ücretine ilişkin mevcut düzenleme 31 Aralık 2022'ye kadar 1 yıl daha uzatılmıştır.
- Azalan bakiye amortismanı, hızlı yeniden finansman ve taşınır sabit kıymetler için 2022'de satın alınan veya üretilen varlıklarda 1 yıl uzatılmıştır.
- Uzatılmış zarar mahsup işlemi 2023'ün sonuna kadar tekrar uzatılacaktır. Bu kapsamda 2022 ve 2023 yılları için zararın geri verilmesi için azami miktar, ortak değerlendirme için 10 milyon avroya veya 20 milyon avroya yükseltilecektir. Ek olarak, zararın geri verilmesi 2022'den itibaren kalıcı olarak 2 yıla uzatılacak ve hemen önceki 2 yılda gerçekleşecektir.
- 2022'de yatırım yapmak isteyen ancak korona salgını nedeniyle yatırım yapamayan mükelleflere, vergi yatırım indirimi süreleri 1 yıl daha uzatılarak 2023'teki yatırımlarını telafi etme fırsatı verilmiştir.

3.3.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Federal hükümet tarafından pandemi ile mücadele edebilmek amacıyla alınan tedbirlerin bir kısmı da kamu harcamalarında düzenlemeler yaparak ekonomiye müdahale etmektir. Bu kapsamda

[14] Kısa çalışma ödeneği ve mevsimlik kısa çalışma ödeneği için hedef ücret ile fiili ücret arasındaki farkın %80'ine kadar sübvansiyonlar sağlanmaktadır.

korona nedeniyle ortaya çıkan gelir eşitsizliklerini minimize etmek için ücretsiz sağlık hizmetlerinin sunumu, çeşitli alanlarda sübvansiyonlar vb. düzenlemeler yapılmıştır. Belirtilen düzenlemeler aşağıda verilmiştir (EC, 2022).

- Pandeminin yarattığı eğitim eşitsizliklerini giderebilmek için süreç içerisinde ek kurslar ve rehberlik hizmetlerini de kapsayan düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda yeni çocuk bakım tesisleri inşa edilmesiyle birlikte mevcut olanların da yenilenmesi için 500 milyon avro harcanması kararlaştırılmıştır.
- Pandemi süresince çırakları desteklemek amacıyla 725 milyon avro ayrılmıştır.
- Sağlık sistemlerini güçlendirme amacıyla hastanelerin dijitalleştirilmesi konusunda 3 milyar avro, kamu sağlık ofislerini modernize etmek için de 814 milyon avro ayrılmıştır.
- *Çocuk ikramiyesi,* pandemi sürecinde çocuklu aileleri desteklemek için tek seferlik yapılan bir ödemedir. Ebeveynler çocuk başına 300 avro almaktadır. Bu uygulama özellikle düşük gelirli aileler için yapılmıştır.
- *Bekâr ebeveynler için vergi indirimi,* pandemiden önce de uygulanan bir politika olmakla birlikte pandemi sürecinde 2019'da yıllık 1.908 avrodan 2020 ve 2021'de 4.008 avroya yükseltilmiştir. Bu uygulamadaki amaç pandemi sürecindeki yüksek yaşam maliyetlerini tazmin etmektedir.
- *Küçük işletmeler için Soforthilfe uygulaması,* küçük işletmeler ve serbest meslek sahipleri için tek seferlik uygulanmaktadır. Bu uygulamadaki amaç faaliyet sırasındaki işletme kayıplarını tazmin etmekle birlikte işletmelerin cari giderlerini karşılamaktadır (Christl ve Poli, 2021).
- Federal hükümet doğrudan talebi canlandırmak için çeşitli yöntemler denemiştir. Bunlar arasında elektrikli otomobillerin daha fazla satın alınabilmesi için araba başına 3.000 avrodan 6.000 avroya kadar destek verilmesi ya da 2020 yılı için Katma Değer Vergisi (KDV) oranının Temmuz ayından yılsonuna kadar %19'dan %16'ya düşürülmesi kararlaştırılmıştır.
- Covid-19 aşı geliştirme çalışmaları kapsamında şirketlere çeşitli sübvansiyonlar uygulanmıştır. Örneğin Biontech firmasına 375 milyon avro sübvansiyon verilmiştir (Herr ve Nettekoven, 2022).
- Şirketlerin pandemi veya ekonomik sebeplerle iş kaybı yaşaması durumunda 31 Mart 2022'ye kadar kaybedilen çalışma süreleri için ödemiş oldukları sosyal güvenlik prim kesintileri %100 oranında geri ödenmiş 1 Ocak- 31 Mart 2022 arasındaki dönem için %50 geri ödeme yapılması kararı alınmıştır (Bundesagentur Für Arbeit, 2022).

Avrupa Birliği (AB) üyeliği bulunan Almanya'nın pandemi sürecinde üyeliğinin getirisi ile Avrupa Komisyonundan İyileşme ve Dayanıklılık Kolaylığı *(*Recovery and Resilience Facility – RRF) planına başvurabilme imkânı olmuştur. Almanya RRF planıyla; temel olarak sağlık sektörü altyapısını modernleştirmek, yatırım darboğazlarının üstesinden gelmek, idari planlama ve onay prosedürlerini kısaltmak, finansman sübvansiyonu talep etmek için gereklilikleri standartlaştırmak ve konut inşaatını hızlandırmak için ulusal ve bölgesel düzeylerde ortak bir programa dâhil olmuştur. Almanya'nın RRF planı kapsamında talep etmiş olduğu ön finansman tutarı 2,25 milyar avrodur. Belirtilen bu tutar Avrupa Komisyonu tarafından ödenmiştir. Bu tutarın dışında Avrupa Komisyonu, Almanya'nın toparlanması için RRF planı süresince tamamı hibelerden oluşan 25,6 milyar avro daha alması imkânını sunmuştur (EC, 2021).

3.3.3. Bütçe Düzenlemeleri

Alman ekonomisi 2020 pandemisi sürecinde alınan vergi önlemleri ve artan kamu harcamaları nedeniyle 7 yıldır devam eden bütçe fazlalarını bu süreçte koruyamamış ve açık vermiştir (BMF, 2021). Bu nedenle koronavirüs ile mücadele için federal hükümet üç ek bütçe kabul etmiştir. Bunlardan birincisi Mart 2020'de 156 milyar avro (GSYH'nin %4,7'si), ikincisi Haziran 2020'de 130 milyar avro (GSYH'nin %3,9'u) ve üçüncüsü Mart 2021'de 60 milyar avro (GSYH'nin %1,7'si) olarak belirlenmiştir (IMF, 2021). Belirtilen bütçelerle alınan önlemler arasında sağlık ekipmanlarının iyileştirilmesi ve kapasitelerinin arttırılması, aşı çalışmaları, işçiler ve işverenlere yönelik destekler ile yeşil enerji ve dijitalleşmeye yönelik sübvansiyon vb. bulunmaktadır.

Federal hükümet 23 Mart 2020'de pandemi nedeniyle aksayan ekonomik düzene müdahale etmek için ek bir bütçe ile ekonomik istikrar fonu oluşturmuştur. Ek bütçe ile 122,5 milyar avro ek harcama ve 33,5 milyar avro vergi indirimi kabul edilmiştir. 2020 ek birinci bütçede toplam harcama 484,5 milyar Euavro olarak belirlenmiştir (CRP, 2021).

Harcamalar, KOBİ'lere hibe yardımı, sosyal yardım ödemeleri ve sağlık çalışanlarına yönelik ücret sübvansiyonlarına ayrılmıştır. 29 Haziran 2020'de ise 130 milyar avro tutarında ikinci ek bütçe oluşturulmuştur. Ek ikinci bütçe kapsamında aşağıdakiler uygulanmıştır (Goodman ve Gerstel, 2020).

İkinci ek bütçe kanunu, 24,04 milyar avroluk harcama sağlanmasına imkân vermiştir ve 2. Korana Vergi Yardım Yasası ile uygulamaya konmuştur. Bütçe, vergi indirimine ek olarak küçük ve orta ölçekli şirketlerin geleceğini güvence altına almak amacıyla tasarlanmıştır. Bunu gerçekleştirmek için 10 milyar avronun 3 milyar avrosunun erken yatırımlara, 2 milyar avrosunun tam gün okulların ve tam gün bakım evlerinin genişletilmesine ve 250 milyon avrosunun bölgesel ekonomik yapıların desteklenmesine ayrılması kararlaştırılmıştır (Deutscher Bundestag, 2020).

Üçüncü ek bütçe kanunu, 60 milyar avro olarak belirlenmiştir. Böylelikle federal hükümet pandeminin seyrine göre daha hızlı tepki vermeyi amaçlamıştır. Süreç içerisinde planlanan ek harcamalar özellikle aşıların teminine yöneliktir. Federal Sağlık Bakanlığına 8,7 milyar avro tutarında ek harcama imkânı getirilmiştir. Bu tutarın 6,2 milyar avrosu aşı alımlarına yöneliktir. Bunun dışında vatandaşları, şirketleri ve serbest meslek erbaplarını destekleyecek önlemleri de kapsamaktadır. Ayrıca üçüncü ek bütçe ile daha önce pandemiye yönelik alınmış mali tedbirlerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle 2021'deki toplam harcamalar 547,7 milyar avro artmıştır (BMF, 2021).

3.4. İNGİLTERE

Ülkede salgın seviyesinde bulunan virüsle ilgili diğer ülkelerle kıyaslandığında sıkı tedbirler alınmamıştır. Böylelikle virüse karşı bağışıklık kazanılacağı düşünülmüştür. Ancak ilerleyen süreçte vaka sayılarının artışı nedeniyle diğer ülkelerin uyguladığı şekilde karantina tedbirleri alınmaya başlamıştır. Örneğin *Acil Durum Fonu Kanunu*'nu yürürlüğe koyarak bir önceki döneme göre kamu harcamalarına %48'lik ek bir harcama eklenmiştir. Bunun dışında sağlık sektörüne yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Ergenay ve Şataf, 2021).

3.4.1. Vergi Düzenlemeleri

Hükümet tarafından pandeminin olumsuz etkilerinin giderilmesi için çeşitli mal ve hizmetlerin KDV oranlarında değişiklikler yapılmıştır.

- Hükümet tarafından perakende mülkler için eğlence ve konaklama sektörlerini de kapsayacak şekilde *genişletilmiş perakende indirimi,* 1 Nisan - 30 Haziran 2021'e kadar üç ay boyunca %100 ve 1 Temmuz 2021'den kalan dönem için %66'ya kadar uygulanmıştır (gov.uk, 2021).
- Konaklama sektörü için mevcut %20 olan KDV oranı, 15 Temmuz 2020'den 31 Mart 2021'e kadar geçerli olacak şekilde %5'e düşürülmüştür. İlerleyen süreçte hükümet, 1 Ekim 2021'den 31 Mart 2022'ye kadar KDV oranı geçici olarak %12,5 belirlemiştir. Belirtilen tarihler geçtikten sonra mevcut %20 oranına geri dönmüştür (Woodhouse ve Kehoe, 2021).
- 20 Mart - 30 Haziran 2020 arasında vadesi gelen KDV ödemelerini erteleyen işletmelere, 31 Mart 2021'e kadar tam ödeme ya da ertelenmiş KDV ödemelerini daha küçük, faizsiz taksitlere yapabilmeleri için 21 Haziran 2021'e kadar yeni ödeme planı sunulmuştur (gov.uk, 2021).
- Başbakan, 8 Temmuz 2020'den 31 Mart 2021'e kadar İngiltere ve Kuzey İrlanda'daki konut mülklerinin satın alış fiyatının ilk 500.000 sterlini için Konutta Damga Vergisi Arazi Vergisinde (Stamp Duty Land Tax – SDLT) geçici bir "sıfır oran bandı" ilan etmiştir. Mevcut oran bantları, 500.000 sterlin üzerindeki aşımlar için geçerli olacaktır. Dönem içerisinde konut kiralamaları ile ilgili olarak ödenecek kiranın "net bugünkü değeri" için geçerli olan SDLT sıfır oran bandı 500.000 sterlini aşan kısım için %1 şeklinde uygulanacaktır (Ayres, 2022).
- Hükümet, insanları dışarıda yemeğe dönmeye teşvik etmek için "Dışarıda Yiyip Yardım Edin" kampanyasını uygulamaya koymuştur. Kampanya kapsamında herhangi bir öğününü, yemek hizmeti sunan (restoran, kafe vb.) işletmelerde yiyen herkese (bu kişilerin çocukları da dâhil olmak üzere) kişi başına 10 sterlini aşmamak kaydıyla %50'lik indirim hakkı tanınmıştır (Kivlehan, 2022).
- Koronavirüs sırasında AB üyesi olmayan ülkelerden Birleşik Krallığa getirilen koruyucu ekipmanlar ve tıbbi cihazlar üzerindeki ithalat vergisinden ve ithalat KDV'sinden 30 Ocak -

31 Aralık 2020 tarihleri arasında muafiyet talep edilebileceği açıklanmıştır (Hickman ve Morris, 2022).

3.4.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Pandeminin iş dünyası üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için kamu harcamalarında işçi ve işverenlerin korunmasına yönelik düzenlemelere gidilmiştir.

- *Koronavirus İş Tutma Programı* kapsamında pandemi tedbirleri nedeniyle çalışanlarını geçici olarak izne çıkarmayı gerekli bulan işverenlere, personellerini ellerinde tutabilmek için İngiltere Gelir ve Gümrük İdaresi (HM Revenue & Customs – HMRC)'ne hibe başvurusunda bulunma imkânı sunulmuştur. Mart 2020'den itibaren uygulamaya başlanan program 3 aşamadan geçmiştir. Eylül 2021'e kadar süreç içerisinde çalışanların aylık ücret maliyetlerinin %80'ine kadarını karşılarken Temmuz ayında %10, Ağustos ve Eylül aylarında ise %20'sinin finanse edilmesiyle devam etmiştir (Hickman ve Morris, 2022).
- Koronavirüs sürecinde izinli olan çalışanlar, komisyon, ücretler veya ikramiyeler hariç çalışılmayan saatler için maaşlarını %80 oranında almaya devam etmiştir. Hükümet, maaşın aylık kişi başına 3.125 pound olduğu durumda en fazla 2.500 poundunu finanse etmiştir (gov.uk, 2021).
- Serbest Meslek Sahibi Gelir Destek Programı (Self-Employment Income Support Scheme – SEISS) kapsamında serbest meslek sahiplerini pandemi sürecinde desteklemek amacıyla 5 aşamalı hibeler geliştirilmiştir. İlki Nisan, Mayıs ve Haziran 2020 için aylık 2.500 pounda kadar ortalama aylık gelirlerinin %80'ine kadar vergiye tabi hibe olarak sunulmasıdır. İkincisi ortalama aylık gelirin %70'i olarak belirlenmiş olup maksimum toplu ödeme 6,570 pound olarak belirlenmiştir. Üçüncüsü ortalama aylık gelirin %80'i olup maksimum toplu ödeme 7.500 pound olarak sınırlandırılmıştır. Dördüncüsü ise üçüncü ile aynı şartları taşımaktadır. Beşincisinde ise hibe ödeme oranı, Nisan 2020 - Nisan 2021 dönemi için kişinin ticari cirosunun Covid-19 nedeniyle azaldığı miktara bağlı olarak farklı ödeme yöntemleri uygulanmıştır. Örneğin %30 veya daha fazla ciro düşüşü olanlar için üç aylık ortalama ticari karının %80'i, 7.500 pound ile sınırlı iken ciro düşüşü %30'dan az olanlar için üç aylık ortalama işlem karının %30'u, 2.850 pound ile sınırlandırılmıştır (Hickman ve Morris, 2022).
- *Yasal Hastalık Ödeneği (SSP)* kapsamında işveren tarafından çalışamayacak durumda olan hasta çalışanlarına yönelik 28 haftaya kadar haftada 99,35 pound ödenmesi kararlaştırılmıştır (gov.uk, 2022). Küçük veya orta ölçekli işletmelere (yani 30 Kasım 2021 itibariyle 250 veya daha az çalışanı olan) çalışanının koronavirüs nedeniyle hastalandığı veya tecrit edildiği durumlarda 21 Aralık 2021'den 17 Mart 2022'ye kadar ödemiş olan SSP tutarlarını geri talep edebilmesi imkânı sunulmuştur (Hickman ve Morris, 2022).
- *Kurtarma Kredisi Programı,* KOBİ'lerin büyümek ve yatırım yapmak için ihtiyaç duydukları finansmana erişmelerini sağlamaktadır. Bu kapsamda hükümet, finansmanın %70'ini borç verene garanti etmektedir (gov.uk, 2021).
- *Yeniden Başlatma Hibesi* kapsamında perakendeciliğe uygun işletmeler (konaklama, eğlence, kişisel bakım, spor salonu vb. işletmeler) bir defaya mahsus olmak üzere *Yeniden Başlatma Hibesine* 1 Nisan 2021'den itibaren başvurabilmektedir. Bu hibeler iş binalarının puanlanabilir değerlerine göre verilmektedir. Örneğin 1 Nisan'da değeri 15.000 pound veya altında olan işletmeler, 2.667 pound; 51.000 pound veya daha fazla değere sahip olan işletmeler ise 6.000 pound ödeme alacaktır (Feller ve Gough, 2021).
- *Kapalı İşletmeler Kilitleme Ödemesi (CBLP),* 5 Ocak 2021'de başlayan ulusal karantina nedeniyle kapatılması gereken işletmeler desteklenmektedir. Şartlara uygun işletmeler, yerel belediyelerinden bir defaya mahsus olmak üzere 9.000 pounda kadar nakit hibe almaya hak kazanmaktadır (gov.uk, 2021).
- Sübvansiyon ödenekleri kapsamında yeni yurt içi katkı payı, 4 Mart 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bunlar *Küçük Miktarlarda Mali Yardım Ödeneği* (3 yıllık herhangi bir süre boyunca 335.000 pounda kadar) , *Covid-19 İşletme Hibe Ödeneği* (1.600.000 pounda kadar) ve *Covid-19 İşletme Hibe Özel Ödeneği*nden oluşmaktadır. *Covid-19 İşletme Hibe Özel Ödeneği*, Küçük Miktarlarda Mali Yardım Ödeneği ve Covid-19 İşletme Hibe Ödeneklerinde limitlere ulaşılması durumunda 9 milyon pounda kadar olan ilave bir finansman ödeneğine başvurma imkânı sunulmuştur (gov.uk, 2021).

3.4.3. Bütçe Düzenlemeleri

Koronavirüs pandemisi nedeniyle diğer ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de de ek düzenlemeler yapılmıştır. Bunların bir kısmı aşağıda açıklanmış olup diğer düzenlemelerde kamu harcamaları ve vergi düzenlemeleri kısmında belirtilmiştir (gov.uk, 2021).

- Pandemi sürecinde geliştirilen 2020 kamu bütçesinde güvenlik ve istikrarı sağlamak için geçici olarak alınacak önlemlere 12 milyar sterlin ayrılmıştır.
- Ulusal Sağlık Hizmetini (National Health Service – NHS) desteklemek için 6 milyar sterlinden daha fazla finansman ayrılacağı taahhüt edilmiştir. Böylelikle sağlık sektöründeki personel ve araç eksiklikleri giderilecektir.
- Sağlık Altyapı Planının parçası olan 40 yeni hastane yapılmasına ilişkin projeye yönelik 100 milyon sterlinin üzerinde yatırım yapılacaktır.
- Ulusal Sigorta Katkısı eşiklerini 8.632 sterlinden 9.500 sterline yükseltilerek tipik bir çalışanın yılda 104 sterlin tasarruf etmesi sağlanmıştır.
- Bira, elma şarabı ve alkollü içkilerden alınan vergi oranları dondurulmuştur.
- Kadın hijyen ürünlerindeki %5'lik KDV oranı 1 Ocak 2021'den itibaren kaldırılmıştır.
- İşveren Ulusal Sigorta Katkıları için İstihdam Ödeneği 3.000 sterlinden 4.000 sterline yükseltilmiştir. Böylelikle yarım milyondan fazla işletmenin istihdam maliyetlerinde 850 sterlinlik bir azalma olmuştur.

3.5. FRANSA

Fransa Maliye Bakanı Bruno Le Maire, pandemi sürecinde sağlık yönetimi açısından alınan tedbirlerle ekonomiyi desteklemeye yönelik alınan önlemlerin 450 milyar avroya karşılık geldiğini belirtmiştir. Bu tutar aynı zamanda ülke Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'nın %20'sini oluşturmaktadır. Süreç içerisinde devlet tarafından sunulan sübvansiyonlar, devlet garantili krediler, vergi ertelemeleri vb. düzenlemeler yapılmıştır (Reuters, 2020).

3.5.1. Vergi Düzenlemeleri

Pandeminin olumsuz etkilerinden kurtulmak için alınan vergisel önlemler arasında KDV oranlarını düşürme, vergi indirimleri uygulama, vergi ödeme sürelerini erteleme vb. uygulamalar yer almaktadır. Bu uygulamalar aşağıdaki gibidir (Ashworth ve Gutmann, 2022; Viu,2020, Nouel ve Dauchez, 2020; Proskauer, 2020).

- Ülke içi satın alımlarda ve maske, koruyucu giysi, kişisel hijyen ürünlerinin ithalatında KDV oranı %20'den %5,5'e düşürülmüştür.
- Sosyal güvenlik katkı payları ve bordro vergisi ödeme süresi 3 aylığına ertelenmiştir.
- 31 Aralık 2019'da kapatılan vergi yılları için yıllık transfer fiyatlandırması basitleştirilmiş formunun dosyalanması için son tarih 5 Kasım 2020'den 31 Aralık 2020'ye ertelenmiştir .
- Hükümet pandemi nedeniyle kiralarını ödemede sorun yaşayan şirketlerin nakit akışlarının iyileşebilmesi için mülk sahiplerini yani kiraya verenleri, kiraları silmeye çağırmıştır. Geçici bir uygulama olup (15 Nisan- 31 Aralık 2020 tarihleri arasında) mülk sahipleri için de silinen kira bedellerini mahsup edebilme imkânı tanınmıştır
- Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ödenen meblağların vergi kesinti tavanları yükseltilmiştir. Örneğin gıda bankalarını destekleyen kar amacı gütmeyen kuruluşlara ödenen tutarların gelir vergisi kesinti tavanı 1.000 avroya yükseltilmiştir.
- Pandemi nedeniyle faaliyetlerini askıya alan işletmelere vergi indirimi uygulanmıştır.
- Pandemiden etkilenen küçük işletmelere yardımcı olmak için dayanışma fonundan 7 milyar avroluk ödeme yapılmıştır. Bunun dışında nakit güçlüğü yaşadığını kanıtlayan işletmelere 1.500 avroya kadar ek ödeme yapılmıştır. Yapılan ödemeler kurumlar vergisi, gelir vergisi ve kanun veya toplu iş sözleşmesi ile öngörülen tüm sosyal güvenlik prim ve harçlarından muaf kabul edilmiştir.

3.5.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Pandemiden etkilenen şirketlere, vatandaşlara yönelik kamu harcamalarında düzenlemeler yapılmıştır.

- Pandemiden etkilenen 10'dan az çalışanı olan (bir şirketler grubuna ait olanlar hariç) ve 2019 cirosu 1 milyon avrodan az olan şirketleri desteklemek için 1.500 avroluk ödenek oluşturulmuştur. Bu ödenekten yararlanabilmek için şirketin bir önceki yıla göre faaliyetlerinde %70'ten fazla bir düşüş yaşadığını kanıtlaması gerekmektedir (Attias, 2020).
- Çalışanların fazla mesai ücretleri, normal şartlar altında gelir vergisinden ve 5.000 avroya kadar çalışan katkı paylarından muaftır. Pandemi nedeniyle olağanüstü hal ilan edilmesiyle bu süreçte tahakkuk eden fazla mesai ücretlerinde tavan 7.500 avroya yükseltilmiştir (Calisti ve Hazan, 2020).
- Hükümet maddi sıkıntı içinde bulunan öğrencilere 25 Ocak 2020'den itibaren hem öğle yemeklerini hem de üniversite restoranlarında akşam yemeklerini *1 avroya* yiyebilmeleri imkânı tanımıştır. Bunun dışında CROUS[15] tarafından tek seferlik 500 avroya kadarlık acil yardım erişim sürecini basitleştirmiştir (Campus France, 2021).
- Karantina nedeniyle kapatılan işletmelere yönelik 1.500 avroluk yardım paketi açıklanmıştır. Paketten yararlanabilmek için işletmelerin 10'dan az çalışanı olması ve yılda 1 milyon avrodan az gelir elde etmesi gerekmektedir (The Local Fr, 2020).
- Kısıtlamalar nedeniyle oto galerilerde bekleyen 400 bin aracın satılmasına yardımcı olmak için, ailelere 3.000 avro destek verilerek yeni araç alımı teşvik edilmiştir (BBC, 2020).
- KOBİ'ler ve genç yenilikçi şirketler (JEI), Araştırma Vergi Kredisi (CIR) gelir beyanlarını sunmadan 2019 yılı için yaklaşık 1,5 milyar avroluk kurumlar vergisi alacaklarının erken iadesini talep edebilme imkanı sunulmuştur (economie.gouv.fr, 2020).
- Hükümet pandemi sürecinde sağlık endüstrileri tarafından yürütülen 166 projeyi desteklemiştir. Bu da 683 milyon avrosunu kamu destekli olmak üzere 1,42 milyar avroluk sanayi yatırımını oluşturmuştur (economie.gouv.fr, 2021).
- Hane halkı desteği kapsamında 2.5 milyon haneye tek seferlik 150 avroluk (ek olarak bağımlı çocuk başına 100 avro) nakdi ödeme yapılmıştır (Alonso ve Buesa, 2021).
- Vergi mükelleflerine nakit iadelerinin hızlandırılması, vergi denetimlerinin askıya alınması ve net işletme zararlarının önceki yıllara aktarılmasının sağlanarak önceki yıllarda ödemiş oldukları kurumlar vergisini geri alabilme fırsatı sunulmuştur (Autret ve Bine, 2020).

3.5.3. Bütçe Düzenlemeleri

Bütçe aracılığıyla *acil durum planı, dayanışma fonu* oluşturma gibi yöntemlerle 2021 yılında 34,4 milyar avroluk kredi kullanılmıştır. Böylelikle mali sıkıntı içinde bulunan kamu kurumları (özellikle Air France) ve vatandaşlar desteklenmiştir. Vergi indirimleri, sosyal güvenlik tazminatları ya da sağlık ekipmanı vb. satın alımlar gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında pandemiden etkilenen bireyler ve firmalara yönelik 100 milyar avroluk *France Relance Planı* oluşturulmuştur. Bu plan ile aynı zamanda Fransız ekonomisi üzerinde ekolojik dönüşümün hızlandırılması, ticari rekabeti gücünün artırılması, sosyal ve bölgesel uyumun güçlendirilmesi de amaçlanmıştır (budget.gouv.fr, 2022). Bu noktada belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için ek olarak AB'den 40 milyar avroluk finansman temin edilmiştir (diplomatie.gouv.fr, 2022). Belirtilen amaçlar aşağıda açıklanmaktadır (economie.gouv.fr, 2022)

- ***Ticari rekabet gücü****:* Ekonomik açıdan sürdürülebilirliği sağlamak ve teknolojik bağımsızlığı arttırmak için 34 milyar avroluk bütçe ayrılmıştır. Bunun dışında pandemi nedeniyle uygulanan karantinalar nedeniyle borç altına girmek zorunda kalan şirketlerin nakit akışlarını güçlendirmek için yaklaşık 3 milyar avro ayrılmıştır.
- ***Bölgesel uyum****:* Ülke içinde eşitsizliklerin artmasını önlemek, istihdamın sürekliliğini sağlamak ve güvencesiz insanları korumak için 36 milyar avroluk bütçe ayrılmıştır. Bu kapsamda hükümet sağlık sektörüne ve yerel yönetimlere yatırım yapma, gençlerin ve savunmasız işçilerin gelecek vaat eden sektörlerde eğitim almasını ve işe alınmasını sağlama gibi yöntemler uygulamaktadır. Genç istihdamı konusunda 6,5 milyar avro ve kısmi işsizlik tazminatı içinde 6,6 milyar avro ayrılmıştır. Ayrıca bu kapsamda geliştirilen projeler aşağıda verilmiştir.
- ***Gençlik Becerileri Uyum Programı (Gençlik PEC)****: "1 genç, 1 çözüm"* planının bir parçası olarak bu program, işgücü piyasasından uzak, 26 yaş altı ve 30 yaş dâhil olmak üzere gençlere yöneliktir. Böylelikle profesyonel bir faaliyet çerçevesinde becerilerini geliştirme

[15] Fransa'da bulunan karma yurtlar. Türkiye'deki KYK'ye eşdeğerdir.

ve istihdam edilebilme imkânı sağlanmış olacaktır. Kar amacı gütmeyen kuruluşların bu nitelikteki gençleri istihdam etmesi durumunda devlet tarafından sunulan yardımdan yararlanabilmektedir.

- ***Çıraklık işe alım yardımı:*** *"1 genç 1çözüm"* planının bir parçası olarak, bir çıraklık sözleşmesiyle işe alınmayı kolaylaştıran bu sistem, 1 Temmuz 2020 ile 31 Aralık 2022 tarihleri arasında geçerlidir. İşverenler, 18 yaşından küçük çalışanları için 5.000 avro; 18 yaşından büyük çalışanları için 8.000 avro mali yardımdan yararlanabilmektedir. Bu yardımdan yararlanabilmek için işverenlerin belli şartları taşıması gerekmektedir. Örneğin 250'den az çalışanı olan işletmelerde herhangi bir koşul aranmazken 250 veya daha fazla çalışanı olan işletmelerin ise iş etüdü vb. sözleşmelerdeki eşiklere uymayı taahhüt etmeleri gerekmektedir
- ***Öncelikli hastane projeleri ve şehir hastanesi yatırımları:*** Sistem, hastanelerin modernizasyon işlemlerinin gerçekleştirilmesi için 5 yılda taahhüt edilecek şekilde 2,5 milyar avro ayırmaktadır.
- ***Yerel yatırım destek hibesi*** (Dotation de soutien à l'investissement- DSIL): Belediyelerin ve bağlı kuruluşlarının temel yatırım önceliklerini finanse etmeyi amaçlamaktadır. Hibe kapsamında yıllık olarak bütçeden 570 milyon avro ayrılmaktadır. Bunun dışında 2020 ve 2021 mali yılları için pandemi nedeniyle istisnai olarak 950 milyon avroluk bir bütçe oluşturulmuştur.

3.6. HİNDİSTAN

Hindistan'da Covid-19 pandemisi nedeniyle maliye politikası kapsamında alınan tedbirler ve uygulamalar vergisel düzenlemeler, kamu harcamaları düzenlemeleri ve bütçe düzenlemeleri şeklinde incelenecektir.

3.6.1. Vergi Düzenlemeleri

Vergisel düzenlemelere yönelik alınan ilk önlemlere öncelikli olarak KOBİ'lerden başlanmıştır. Ardından Çalışanlar İhtiyat Fonu'na, Bankacılık Dışı Finansal Şirketlere ve Elektrik Dağıtım Şirketlerine yönelik gelir vergisi düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemeler aşağıdaki gibidir (Deloitte, 2020).

- Gelir vergisi iadelerinin derhal yapılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle hayır kurumları ve kurumsal olmayan vergi mükelleflerinin (mülk sahipleri de dâhil olmak üzere, ortaklıklar, sınırlı sorumlu ortaklıklar ve kooperatifler) beklemede olan tüm geri ödemeleri derhal yapılmıştır.
- Kaynakta Vergi İndirimi (TDS)/Kaynakta Vergi Tahsilat (TCS) oranlarında indirim yapılmıştır. Belirli ödemeler için yapılan TDS oranlarının 14 Mayıs 202 ile 31 Mart 2021 tarihleri arasında %25 indirilmesi kararlaştırılmıştır.
- Gelir vergisi beyannamelerinin verilme süreleri uzatılmıştır.
- Vergi denetim raporlarının dosyalanması 31 Ekim 2020'ye uzatılmıştır.
- *Vergi Uyuşmazlıklarını Çözümleme Planı (Vivad Se Vishwas Scheme)* kapsamında uyuşmazlıklarla ilgili ödeme süreleri uzatılmıştır. Bu kapsamda yapılan uzatmalar nedeniyle herhangi bir ek ödeme olmadan 31 Aralık 2020'ye kadar ödeme imkânı tanınmıştır.
- Şeffaf yönetişimi sağlama girişimi için 13 Ağustos 2020'de Gelir Vergisi Departmanı tarafından *Faceless Assessment Scheme* programı başlatılmıştır. Bunun dışında *Central Board of Direct Taxes (CDBT)* tarafından Ağustos 2020'de gelirin 14 puanlık, vergi mükellefinin 6 puanlık şeklinde değerlendirileceği yeni bir Vergi Mükellefi Beyannamesini oluşturmuştur (Sharma, 2022).

3.6.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Pandemi sırasında istihdamı, sağlığı, eğitimi ve ticareti desteklemek amacıyla çeşitli eylem planları uygulanmaya konmuştur. Örneğin *Pradhan Mantri Garib Kalyan Yojana'nın (PMGKY)*

kapsamında 1.70 lakh crore[16]'lik yardım paketi açıklanmıştır. Paket kapsamında yapılan düzenlemeler aşağıda açıklanmıştır (CBGA, 2020).

- *Pradhan Mantri Garib Kalyan Paketi (PMGKP)* kapsamında, işveren ve çalışan katkısı olarak temel maaşın %12'sinin örgütlü çalışan işçiler için *Çalışan İhtiyat Fonuna (EPF)* yatırılması kararlaştırılmıştır. İlk uygulamada Mart, Nisan ve Mayıs'ı kapsayacak şekilde uygulanmış, ilerleyen süreçte 3 ay daha uzatılmıştır (Deloitte, 2020).
- İhtiyaç sahibi aileler için 5 kiloluk gıda tahılları (pirinç, buğday vb.) sunulmuştur. Bu yardımdan Hindistan nüfusunun yaklaşık üçte ikisi faydalanmıştır.
- Emekli, dul ve engelliler için 3 ay boyunca iki taksitte ödenecek şekilde 3.000 crorelik nakit transferi yapılmıştır.
- *İnşaat ve Diğer İnşaat İşçileri Refah Fonu* kapsamında inşaat işçilerine nakdi yardımda bulunmak ve onları mevcut krizden korumak için 31.000 crorelik yardım yapılması kararlaştırılmıştır.
- Çiftçilere destek olmak için normalde Nisan ayında çiftçilere ödenecek olan 2.000 rupilik tutarın önden ödenmesi kararlaştırılmıştır.
- *The Mahatma Ghandi National Rural Employment Guarantee Act* (MGNREGS) kapsamındaki çalışanların, ücretleri 182 rupiden 202 rupiye çıkarılmıştır. Belirtilen yardımdan 13.62 crore aile yararlanacaktır.
- Karantina sırasında evsizlere ücretsiz yiyecek sağlanması için *Ulusal Kentsel Geçim Misyon Fonlarından* evsiz kişi başına günlük en fazla 100 rupilik yardım yapılmıştır.
- Çiftçiler için genişletilmiş faiz sübvansiyon planı kapsamında bankalara %2 faiz sübvansiyonu sağlanmıştır.

Hükümet, Hint Endüstrisini korumak için pandemi sürecinde 26,77 milyon dolara kadar yapılan alımlar için küresel ihaleler düzenlememiştir. Böylelikle yerli küçük işletmelerin ihalelere katılabilmesine imkân tanınmıştır (Ecovis, 2020).Pandemiden olumsuz etkilenen turizm sektörünü güçlendirmek amacıyla alınan tedbirler arasında ilk 5 bin turiste bir aylık ücretsiz turist vizesi verilmiştir. Bu planın hükümete mali etkisinin ise 100 crore rupi olacağı açıklanmıştır.

- *Aatma Nirbhar Bharat Rozgar Yojana* projesi, işverenlerin yeni istihdam yaratmalarını teşvik etmeyi ve istihdam kayıplarını azaltmayı amaçlamaktadır. 1.000 çalışana kadar hem işverenin hem de çalışanın katkı payları toplamının %24'ü; 1.000 çalışandan fazla olması durumunda yalnızca çalışan paylarının %12'si sübvanse edilmiştir. 18.06.2021 tarihine kadar program kapsamında 79.577 kuruluşun 21.42 lakh yararlanıcısına 902 crore verilmiştir.
- Sağlık sektörünü, kredi garanti programı yoluyla desteklemenin yanı sıra, halk sağlığı alt yapısını ve insan kaynaklarını da güçlendirmek için 23.220 crore'lik kaynak tahsis edileceği açıklanmıştır (PIB Delhi, 2021).

3.6.3. Bütçe Düzenlemeleri

Pandemi nedeniyle Hindistan'da da sağlık sistemlerinin düzenlenmesi ve bu alanlara daha fazla kaynak ayrılması ön planda tutulmuştur. Bu kapsamda evrensel sağlığa ulaşmak için aşamalı olarak yapılması planlanan Ulusal Sağlık Politikası ile hükümetin, sağlık harcamalarının payının 2025'e kadar GSYH'nin %2,5'una çıkarılması planlanmaktadır. Bunun dışında mevcut koşullarda pandemiyle mücadele edebilmek için merkezi ve eyalet hükümetleri iş birliğiyle GSYH'nin yaklaşık %1,9'u sağlık sektörüne ayrılmıştır. Bu oran yaklaşık olarak 2,45 lakh croreye denk gelmektedir. Bunun dışında da pandeminin kontrol altına alınması için bölgeler arasında farklı uygulamalar denenmiştir. Örneğin pandemi nedeniyle gelir kaybı yaşayan kamu bütçesine bunun telafisi için ülkenin belli eyaletlerinde benzin, dizel ve alkollü içecekler üzerindeki vergi miktarının arttırılması yoluna gidilmiştir. Ancak bazı eyaletlerde de pandemi nedeniyle olumsuz etkilenen sektörleri telafi edebilmek için alkollü içecekler üzerinden alınan vergilerde kesintiler yapılmıştır. Yani hükümet bir yandan kendi bütçesini telafi etmeye çalışmış bir yandan da özel sektörü desteklemeye çalışmıştır (Tiwari ve Surya, 2020).

2021-2022 yılı bütçesi hazırlanıyorken Covid-19 krizinin etkileri üzerinden bir çalışma yürütülmüştür. Bu kapsamda sağlık harcamaları 2020-2021 bütçesinde 94,452 rupi olarak belirlenmiş iken 2021-2022 yılında ise %137'lik artışla 223,846 rupi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılması

[16] 1 Crore= 10 milyona denk gelmektedir.

gerekenler arasında sağlık sistemlerini güçlendirmek, mevcut kurumların kapasitelerini arttırmak, yeni ortaya çıkan hastalıkların tanısı ve tedavisini sağlamak için yeni tesislerin inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Örneğin tüm ilçelerde entegre halk sağlığı laboratuvarları ve 3.382 blok halk sağlığı birimleri kurulması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak 602 ilçe ve 12 merkezde yoğun bakım hastanelerinin kurulması ve tüm halk sağlığı laboratuvarlarını birbirine bağlamak için Entegre Sağlık Bilgi Portalının tüm eyaletler çapında genişletilmesi planlanmıştır. Bunların dışında Covid-19 aşılarının temini için 35.000 crore karşılık ayrılmıştır (pib.gov, 2021).

3.7. TÜRKİYE

Türkiye'de Covid-19 pandemisinin sağlık sistemi üzerindeki 12 aylık toplam maliyeti 3 trilyon 700 milyon TL olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca hastalığın şiddetine göre de maliyetlerde değişiklikler beklenmektedir (Camözü, 2021). Örneğin yatarak tedavi gören Covid-19 hastalarının bulaştırma ihtimalleriyle bu nitelikteki hastalara hizmet veren hastanelere, her hasta için günlük 660 TL ek ödeme yapılmıştır (Alagöz, 2021).

3.7.1. Vergi Düzenlemeleri

Pandemisi nedeniyle çeşitli vergisel düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında çeşitli vergilerin beyannamelerinin verilme ve ödeme sürelerinde ertelemeye gitmek, vatandaşların kalabalık ortamda bulunmalarını engellemek, mücbir sebep konusuna yenilikler getirmek ve Hazine ve Maliye Bakanlığına bu konuda verilen yetkilerin kapsamını genişletmek, KDV oranlarında değişime gitmek vb. düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler aşağıda açıklanmaktadır.

Uygulanan pandemi tedbirleri nedeniyle *çeşitli vergilerin beyannamelerinin verilme ve ödeme sürelerinde ertelemey*e gidilmiştir. Bu tedbirler aşağıdaki gibidir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020).

- 18 Mayıs 2020 gün sonuna kadar verilmesi gereken gelir ve kurumlar vergisi geçici beyannamelerin verilme ve ödeme sürelerinin uzatılmıştır.
- KDV beyannamelerin verilme ve ödeme süreleri 28 Nisan'a uzatılmıştır.
- 2019 hesap dönemine ait Kurumlar Vergisi beyannamesinin verilme ve ödeme süreleri 1 Haziran 2020 gün sonuna kadar uzatılmıştır.
- Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran 2020 aylarında oluşturulması ve aynı zamanda yüklenmesi gereken e-defterler ertelenmiştir.
- Ba ve Bs bildirim formlarının 2020 Şubat dönemine ilişkin normal koşullarda verilme süresi 31 Mart 2020 gün sonuna kadar iken bu süre 30 Nisan 2020 gün sonuna kadar uzatılmıştır.
- Yeminli mali müşavir tasdik raporlarının teslimi ertelenmiştir (Avcı ve Yeniçeri, 2020).
- SGK ve muhtasar beyannamelerin birleştirilmesi 1 Temmuz 2020'ye ertelenmiştir.
- Pandemi hastanesi olarak ilan edilen özel hastanelere SGK tarafından ödenecek tutarlar yükseltilmiştir.
- Perakende, AVM, demir-çelik, otomotiv, lojistik-ulaşım, sinema-tiyatro, konaklama, yiyecek-içecek, tekstil-konfeksiyon ve etkinlik-organizasyon sektörleri için muhtasar ve KDV tevkifatı ile SGK primlerinin Nisan, Mayıs ve Haziran ödemeleri 6'şar ay ertelenmiştir (KOTO, 2020).
- Mükelleflerin içinde bulundukları zorluklar nedeniyle mücbir sebep ilan edilmiştir. Ayrıca VUK'da da belirtilen *mücbir sebep konusuna yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır.*

Vatandaşların kalabalık ortamlarda bulunmamasına yönelik alınan tedbirler şu şekildedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2020).

- 10.04.2020 tarihine kadar vergi dairesine verilmesi gereken tüm dilekçeler, İnteraktif Vergi Dairesi uygulamasıyla ya da posta yoluyla gönderilebilecektir.
- 10.04.2020 tarihine kadar belli türde gelir kalemleri (gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı, ücret ile diğer kazanç ve iratlar) için sadece Hazır Beyan Sistemi üzerinden beyannameler verilecektir.
- Kurumlar vergisi mükelleflerinin vergilerini ödemeleri için vergi dairelerinin vezneleri yerine alternatif ödeme kanallarıyla (İnteraktif Vergi Dairesi, anlaşmalı bankalar ve PTT) ödemelerini yapabilmesi sağlanmıştır.
- Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belli borç türlerinin (yıllık gelir vergisi, zirai kazanç gelir vergisi, gelir vergisi stopajı, kurumlar vergisi, kurumlar vergisi stopajı, basit usulde ticari

kazanç, gerçek usulde KDV, hasılat esaslı KDV, gelir geçici vergi, kurum geçici vergi, diğer ücretler ve KDV tevkifatı) 50.000 TL'ye kadar olan kısımlarının İnteraktif Vergi Dairesi uygulaması üzerinden anlaşmalı bankaların kredi kartlarıyla ödenebilmesi sağlanmıştır.

- Geri Kazanım Katılım Payı (GEKAP) beyannamelerinin elektronik ortamda verilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Buna ek olarak beyan dönemlerinde de değişiklik yapılmıştır. Örneğin 2020 yılı için altı aylık dönemler şeklinde iken takip eden yıllar içinse üçer aylık dönemler şeklinde verilmesi kararlaştırılmıştır.

Pandemi döneminde *KDV oranlarına yönelik de düzenlemeler* yapılmıştır. Bu düzenlemeler Tablo 3'e verilmiştir.

Tablo 3: Geçici Olarak KDV Oranlarında Yapılan Düzenlemeler

ORAN	**1**	Geçici 5. Madde kapsamında hava yolu ile yolcu taşımacılığı hizmetleri, Geçici 6. madde kapsamında Ekli 2 sayılı listenin "B) Diğer Mal ve Hizmetler" bölümünün 16. sırasında yer alan giriş ücretleri, 24 üncü sırasında yer alan yeme içme hizmetleri, 25 inci sırasında yer alan geceleme hizmetleri, Geçici 7. Madde kapsamında 1 Eylül 2020 ile 30 Haziran 2021 tarihleri arasında verilen eğitim öğretim hizmetleri, Geçici 8. Madde kapsamında Sağlık Bakanlığınca onaylanan Covid-19 aşılarının 31.12.2022 tarihine kadar teslimleri, Geçici 9. Madde kapsamında ekli 2 sayılı listenin "B) Diğer Mal ve Hizmetler" bölümünde düzenlenen geceleme hizmetleri,
	8	Geçici 6. Madde kapsamında: • İşyeri kiralama hizmeti, • Evde kullanılan elektrikli cihazların bakım ve onarımı, • Kongre, konferans, seminer, konser, fuar ve lunapark giriş ücretleri, • Düğün, nikâh, balo ve kokteyl salonlarında verilen organizasyon hizmetleri, • Berberlik ve kuaförlük hizmetleri ile güzellik salonunda verilen hizmetler, • Terzilik, giyim eşyası ve ev tekstil ürünlerinin onarım ve tamiratı, • Ayakkabı ve deri eşyaların onarımı ile ayakkabı boyama hizmetleri, • Kuru temizleme, çamaşırhane, giyim eşyası ve diğer tekstil ürünlerini ütüleme hizmetleri, • Halı ve kilim yıkama hizmetleri, • Bisiklet, motosiklet ve diğer motorlu bisikletlerin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Evde kullanılan elektrikli cihazların bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Tüketici elektroniği ürünlerinin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Evde kullanılan ısıtma ürünlerinin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Ev ve bahçe gereçlerinin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Mobilyaların ve ev döşemelerinin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Bilgisayarların, iletişim araç ve gereçlerinin, saatlerin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Müzik aletlerinin bakım ve onarımı, • Çilingirlik ve anahtar çoğaltma hizmetleri ile hamallık hizmetleri, • Motorlu kara taşıtlarının yağlanması, yıkanması, cilalanması hizmetleri ile bunlara ait koltuk ve döşemelerin bakım ve onarımı (malzemeler hariç), • Her hane sakinlerine verilen konut bakım, onarım, boya ve temizlik hizmetleri (malzemeler hariç), • Ekli 2 sayılı listenin "B) Diğer Mal ve Hizmetler" bölümünün 24. sırası kapsamı dışındaki yeme içme hizmetleri (alkollü içecekler isabet eden kısmı hariç), • Yolcu taşıma hizmetleri, Ekli 2 sayılı listenin "A) Gıda Maddeleri" bölümünün 4. sırasında yer alan mallar hariç olmak üzere, 30.12.2019 tarihli ve 1951 sayılı Cumhurbaşkanı Kararının eki İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Gümrük Tarife Cetvelinin 6 no.lu faslında yer alan süs bitkileri ile çiçek teslimlerinde,

Kaynak: "Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV Oranlarının Tespitine İlişkin Karar" verileri kullanılarak hazırlanmıştır. https://www.gib.gov.tr/node/108756 (E. T.: 10.03.2023)

3.7.2. Kamu Harcamaları Düzenlemeleri

Cumhurbaşkanı kararı ile 20.05.2021 itibariyle esnaf ve sanatkârlar ile gerçek kişi tacirlere gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetleri nedeniyle 1. Grup (5.000 TL) ve 2.Grup (3.000 TL) şeklinde ayrılarak hibe verilmesi kararlaştırılmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2021).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 15.03.2020 tarihinde yapılan açıklamayla birlikte teknopark şirketleri ile ARGE Tasarım merkezlerinin evden çalışmaya uygun gördükleri personellerinin sayısını aylık olarak bakanlığa bildirmeleri durumunda muafiyet ve teşviklerden Nisan 2020'nin sonuna kadar yararlanabilmeleri imkânı tanınmıştır (Kınsız ve Yalçın, 2020).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı(AÇSHB) tarafından Covid-19 pandemisinin vatandaşlar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla "Sosyal Koruma Kalkanı" geliştirilmiştir. Çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet olarak dört başlıktan oluşmaktadır (Alagöz, 2021). Tablo 4'te Sosyal Koruma Kalkanının kapsamı içerisinde yer alan Sosyal Destek

Programı, Biz Bize Yeteriz Türkiyem Kampanyası, Kısa Çalışma Ödeneği, Nakdi Ücret Desteği, İşsizlik Ödeneği ve Normalleşme Desteği ile ödeme yapılan hane/kişi sayısı ile yapılan ödemelerin miktarı verilmiştir.

Tablo 4: Sosyal Koruma Kalkanı

Türkiye Geneli		Ödeme yapılan hane/kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (hane)	Faz 1	2.111.254	2.111.254.000
	Faz 2	2.316.010	2.316.010.000
	Faz 3	1.949.785	1.949.785.000
Biz Bize Yeteriz Türkiyem	Hane	2.053.282	2.053.282.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.582.455	23.371.396.994
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.216.622	6.478.346.870
İşsizlik Ödeneği	Kişi	913.818	4.527.867.466
Normalleşme Desteği	Çalışan	3.183.435	2.461.543.960

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı https://www.csgb.gov.tr/haberler/ (E. T.: 24.01.2023)

15 Aralık 2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamalar kapsamında basit usule tabi 806 bin 871 mükellef ile kısıtlamalar sebebiyle salgından doğrudan etkilenen 432 bin 567 esnafa 3 ay süreyle ayda 1000 TL destek ödemesi yapılmıştır. İş yeri kira olan esnafa 3 ay süreyle, büyükşehirlerde aylık 750 TL, diğer illerde ise 500 TL kira desteği sağlanması kararlaştırılmıştır (KOTO, 2020).

Ekonomik İstikrar Kalkanı paketinde kamu harcamaları kapsamında yer alan düzenlemeler aşağıdaki gibidir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020).

- En düşük emekli aylığı 1.000 TL'den 1.500 TL'ye çıkarılmıştır. Böylelikle emekli aylığı 1.500 TL'nin altında olan yaklaşık 650 bin emeklinin aylığı yükseltilmiştir.
- Emeklilerin Ramazan Bayramı ikramiyelerinin Nisan ayında ödenmesi kararlaştırılmıştır.
- İhtiyaç sahibi 2 milyon 111 bin haneye 1.000 TL nakdi yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle AÇSHB'nin belirlediği ölçütlere uygun ailelere nakdi yardımlar için ilave 2 milyar liralık kaynak ayrılmıştır.
- İl Özel İdareleri, belediyeler ve bağlı kuruluşların mülkiyetinde bulunan taşınmazlara ilişkin kira ödemelerinde kolaylık sağlanmıştır.
- Tüm sağlık çalışanları ve üniversite hastanelerinde çalışanlar için performans ödemelerinin 3 ay boyunca en üst seviye tavandan yapılması kararlaştırılmıştır.
- 32 bin sağlık personeli alımı gerçekleştirilmiştir.

3.7.3. Bütçe Düzenlemeleri

2021 Bütçe Gerekçesinde Covid-19 pandemisi nedeniyle yapılan düzenlemeler aşağıda açıklanmıştır (SBB, 2020)

- Yoğun bakım servislerinde yatırılarak tedavi edilen tüm hastalar için hâlihazırda ödenen yoğun bakım tedavi bedelleri kadar bakım hizmetlerinin de ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca yoğun bakım tedavi ücretleri 2 katına çıkarılmıştır.
- Pandemi süresince pandemi olgularına ilişkin tanı ve tedavi hizmetleri de acil hal kapsamında olduğu için hastalardan katılım payı alınmaması kararlaştırılmıştır.
- Covid-19 pandemisi nedeniyle sağlık sektörünün var olan ihtiyaçları daha da artmıştır. Bu nedenle bütçe kapsamında makine teçhizat giderlerinde ve korona hastalarının teşhis ve tedavilerini gerçekleştirilmesinde gerekli olan bakım onarım giderleri için ödenek tahsis edilmiştir.

Pandemi sürecinde uygulanan yeni düzenlemeler ya da var olan düzenlemelere yapılan eklemeler nedeniyle Türkiye'de sağlık hizmetleri sunumunda bütçe giderlerindeki değişim Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 5: Sağlık Hizmetleri Sunumunda Bütçe Giderleri (Aralık) (Bin TL)

	2019	**2020**	**2021**	**2022**
Personel Giderleri	22.862.998	29.081.062	35.960.778	82.484.315
SGK Ödemeleri	5.189.135	6.595.352	8.060.344	13.845.875
Cari Transferler	360.067	665.941	7.709.926	1.605.412
Sermaye Transferleri	8.596	108.854	105.896	154.958

Kaynak: Merkezi yönetim bütçe istatistikleri kullanılarak oluşturulmuştur. https://muhasebat.hmb.gov.tr (E.T.:10.03.2023)

2020 yılında sağlık hizmetlerinde personel giderleri, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ödemeleri, cari transferler ve sermaye transferlerinde bir önceki yıla göre artışlar yaşanmıştır. Bunun temel nedeni olarak Covid-19 ile mücadele kapsamında uygulanan tedbirler gösterilebilir. Örneğin 2020 yılında personel giderleri bir önceki yıla göre 6.219.064 TL artışla 29.081.062 TL olmuştur. Buradan sağlık hizmetlerinin sunumu için yeni personellerin temin edildiği anlaşılmaktadır. Personel giderlerindeki bu artış 2021 ve 2022 yıllarında devam etmiştir. Cari transferlerde ise 2020 yılında bir önceki yıla göre 305.874 TL artış yaşanmıştır. Bunun temel nedeni olarak pandemiyle mücadelede kullanılmak üzere mal ve hizmet teminleri gösterilebilir. Tablodaki yıllar itibariyle cari transferlerdeki en yüksek rakam ise 2021 yılında 7.709.926 TL olmuş ve 2022 yılında ise 6.104.514'lük bir azalma ile 1.605.412 TL olmuştur. Bu azalmanın nedeni olarak Covid-19 pandemisinin etkisinin giderek azalması gösterilebilir (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2023).

4. SONUÇ

Bulaşıcı olarak farklı kıtalarda tüm insanlar üzerinde yayılım gösteren ve genellikle ölümle sonuçlanan küresel salgın hastalıklar, pandemi olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda koronavirüs de DSÖ tarafından 11 Mart 2020'de pandemi olarak ilan edilmiştir. Son derece ölümcül etkileri olan Covid-19'la mücadele kapsamında karantina tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirler sonrasında ülkelerin mevcut ekonomik düzenlerinde değişimler yaşanmaya başlamıştır. Dünya genelinde tedarik zincirinde aksamalar, sınır kapılarının kapatılması, sektörlerde küçülmeler yaşanmıştır. Bu nedenlerle genel olarak kamu harcamalarındaki önemli miktardaki artışa paralel olarak sağlık harcamaları da artış göstermiştir. Bunun sonucunda da bütçe açıkları yaşanmış ve ek bütçeler hazırlanmıştır.

Covid-19'un eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım, sosyal hayat, sanat ve daha birçok alanda olumsuz etkileri olmuştur. Hükümetler de bu olumsuz etkileri pandemi koşullarına uygun olarak telafi etmek için çeşitli mali paketler açıklamışlardır. Bu çalışmada seçili ülkeler (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, Hindistan) ile Türkiye'de yapılan uygulamalar incelenmiştir. Ülkelerin pandemi ile mücadele kapsamında açıkladıkları mali paketlerin ortak özellikleri şunlardır:

- Beyannamelerinin verilme süreleri uzatılmıştır.
- KDV ödemelerinde yeni düzenlemelere gidilmiştir.
- Pandemiden olumsuz etkilenen şirketlere belli oranlar dâhilinde mali yardım yapılması kararlaştırılmıştır.
- Faaliyetlerine ara veren işletmelere vergi indirimleri yapılmıştır.
- Sağlık sistemlerinin pandemi ile mücadele edebilmesine yönelik harcamalar artırılmıştır.
- Küçük işletmelere çeşitli mali avantajlar tanınmıştır.

Bu kapsamda seçili ülkeler arasında pandeminin ortaya çıkışından itibaren 4.013 milyar dolarlık en büyük mali paketi açıklayan ABD olmuştur. Bunu 2.210 milyar dolarla Japonya, 1.471 milyar dolarla Almanya, 877 milyar dolarla İngiltere, 603 milyar dolarla Fransa, 214 milyar dolarla Hindistan ve 71 milyar dolarla Türkiye takip etmiştir. ABD'de açıklanan paket kapsamında pandemiden en fazla etkilenen sektörlere kredi yardımları, küçük işletmelerin korunması çalışmaları ve düşük gelir gruplarına yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. ABD'nin ardından en büyük mali paket Japonya'da uygulanmıştır. Bu kapsamda pandemi nedeniyle zorluklar yaşayan şirketlere mali yardımlar ile kira yardımları yapılmıştır. Japonya'nın ardından Almanya'da süreç içerisinde ek bütçeler ile pandemi süreci

yönetilmeye çalışılmıştır. Küçük şirketlere maddi yardımlar, çocuk başına yardımlar gibi düzenlemeler yapılmıştır. İngiltere'de pandemiden olumsuz etkilenen büyük şirketlere olduğu kadar küçük işletmelere de destekler sunulmuştur. İstihdamın korunması için işverenlere destek sağlanmıştır. Hindistan'da daha çok küçük işletmelere odaklanılmıştır. Bu kapsamda likidite ve işgücüne yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında kurulacak olan yeni tesislere vergi indirimi ile yabancı yatırımcılara yönelik teşvikler yapılmıştır. Fransa'da pandemiden olumsuz etkilenen sektörlere yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında karantina tedbirleri nedeniyle olumsuz etkilenen otomotiv sektörüne yönelik kredi destekleri, elektrikli araç kullanmaya teşvik ve tüketicilere mali destekler bulunmaktadır. Türkiye'de açıklanan Ekonomik İstikrar Kalkanı paketiyle büyük-küçük işletmelere ve hane halkına yönelik çeşitli ekonomik düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar arasında vergi oranlarında indirimler, borç ödemelerinde ertelemeler, kredi kolaylıkları, ekonomik darboğaz içinde olan hane halkına ve esnaflara hibeler vb. düzenlemeler bulunmaktadır.

Küreselleşmenin artmasıyla birlikte ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkiler de yoğunlaşmıştır. Bu nedenle bir ülkede yaşanan hastalık o ülke ile bağlantısı olan ülkeleri de dolaylı hatta doğrudan etkileyebilmektedir. Bu duruma ilişkin en önemli örnek Covid-19 pandemisi olmuştur. Bu kapsamda Covid-19 pandemisi sürecinde yaşananlar dikkate alındığında hem küresel hem de bölgesel olarak değerlendirilmesi gereken konular ve alınması gereken önlemler bulunmaktadır. Tüm dünyayı etkisi altına alan pandemilerin ortaya çıkmasının ardından alınacak tedbirler kadar yeni pandemilerin ortaya çıkmaması için önlemler alınması da son derece önemlidir. Bu kapsamda pandemi riskini azaltmak için aşağıdaki önlemler alınabilir.

- Toplum sağlığı konusunda bilinç düzeyinin artırılması için sağlık alışkanlıkları, temizlik, aşıların etkileri gibi temel konularda eğitimler verilmelidir.
- Hastalıkların tespit edilmesi ve hızlı müdahale için hastalık izleme ve erken uyarı sistemleri geliştirilmelidir. Bunun için her ülkede etkin bir hastalık izleme ve raporlama sistemi oluşturulmalıdır. Bu sistemde; laboratuvar altyapıları ve çalışanları dinamik bir yapıda olmalı, salgın hastalıkların izlenmesi için epidemiyolojik araştırmalar yapılmalı, sağlık çalışanları hastalık izleme ve erken uyarı konusunda eğitilmelidir. Elde edilen verilerin hızla analiz edilerek modellemeler yapabilecek teknikler kullanılmalıdır.
- Pandemi ile mücadelenin en önemli bileşenlerinden birisi de uluslararası iş birliğidir. Ülkeler arasında veri paylaşımı, tecrübe aktarımı ve ortak çalışmalar artırılmalıdır. Sınır kontrolleri güçlendirilmeli ve seyahat sağlığı konusunda önlemler artırılmalıdır. Uluslararası seyahatlerde sağlık kontrolleri ve taramalar yapılmalı, riskli bölgelerden gelen kişilerin takibi sağlanmalıdır.
- Halkın hastalık izleme sistemine katılımı artırılmalıdır. Bu kapsamda halkla iletişim ve düzenli bilgi paylaşımı çok önemlidir. Hastalık belirtileri, korunma yöntemleri ve hastalık konusundaki gelişmeler halkla paylaşılmalıdır. Bu amaçla internet ve sosyal medya etkin bir şekilde kullanılabilir. Pandemi konusunda bilgi veren internet ve sosyal medya platformları, hastalık izleme ve erken uyarı sistemleri için önemli bir kaynak olabilir.
- Covid-19'un pandemi olarak ilan edilmesinin ardından tüm ülkelerde ortak sorunlardan birisi tıbbi ekipmanların (maske, dezenfektan, koruyucu elbise vb.) temini olmuştur. Bu ürünlerin yeni pandemilerin ortaya çıkma ihtimaline karşılık uluslararası ölçekte faaliyet gösterecek tesislerde üretiminin sağlanarak yeterli stokların oluşturulması ve belirli aralıklarla da ekipmanların yenilenmesi sağlanmalıdır.
- Salgın hastalıkların ne zaman ortaya çıkacağı ve etkilerinin ne derece olacağı hiçbir zaman bilinemeyeceği için aşı üretme ve geliştirme alanında faaliyet gösteren kurum (üniversiteler, enstitüler, araştırma merkezleri vb.) ve işletmelerin çalışmalarına destekler verilmelidir.
- Olağanüstü durumlar (salgın hastalıklar, deprem, yangın vb.) için her ülkenin Acil Durum Fonu olabilir. Her yıl kamu bütçesi hazırlanırken bu bütçenin düşük de olsa belirli bir yüzdesinin bu fona aktarılması ile yeni felaketlerin hızla atlatılması için gereken mali kaynağın bir kısmı hazır halde bulundurulabilir.
- Pandemi gibi felaketlerin yaşanması durumunda sağlık sistemlerinin sürece hızla uyum sağlayabilmesi için sağlık sisteminin maddi ve beşeri unsurlarının kalitesinin artırılması için çalışmalar yapılmalı ve kalkınma planlarında bu konulara dikkate alınmalıdır.
- Pandemi sürecinde maliye politikalarının yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisini en aza indirebilmesi için uygulanacak politika bileşenlerinin belirlenebilmesinde (işletmelere

ve çalışanlara finansal destek sağlanması, kısa çalışma ödeneği, işsizlik ödeneği gibi programların genişletilmesi, ekonomik canlanmayı teşvik etmek için vergi indirimleri, kredi kolaylıkları ve hibe programları gibi mali teşvikler uygulanması, pandemiden etkilenen sektörler için özel düzenlemeler yapılması, ülke sınırları içinde ve dışında etkili ihracat ve ithalat kontrolleri uygulanarak ekonomik dengenin korunması gibi) uzmanlardan oluşan bir birim kurulabilir.

- Maliye politikası araçlarının otomatik stabilizatör olarak sürece hızla müdahale edebilmesi için mali mevzuatta düzenlemeler yapılabilir. Örneğin beyanname ertelemeleri, işsizlik ödemeleri, uygulanacak mali destekler pandemi kararının alınması ile otomatik olarak devreye girebilir.

Covid-19 pandemisi Dünya genelinde çok sayıda ölüme, ekonomik ve mali sıkıntılara, sosyal ve kültürel etkinliklerin zarar görmesine, pek çok sağlık sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olumsuzlukların tekrarlanmaması ve daha az zararla atlatılması için ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlemelerin ve iş birliklerinin artırılması gerekmektedir. Bu ve benzeri çalışmaların artması sürece katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abanoz, C. (2021). İspanyol Gribinde Kıtalararası Devinim: İngiltere ve Amerika. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 19(2), 37-43.

Abe, T. (2021). The Japanese Economy and The Covid-19 Pandemic. *Investigación Económica,* 80(316), 56-68.

Akgül, Ö. ve Çalışkan, R. (2018). HIV/AIDS: Güncel Yaklaşımlar. *Tıp Fakültesi Klinikleri Dergisi,* 1(1), 19-31.

Alagöz, H. (2021). *Salgın ve Afet Dönemlerinde Sosyal Koruma Kalkanı.* Türkiye İnsani Çalışmalar Yıllığı. https://yillik.kizilayakademi.org.tr/salgin-ve-afet-donemlerinde-sosyal-koruma-kalkani/ (Erişim Tarihi: 29.01.2023)

Alonso, D. ve Buesa, A. (2021). Fiscal Policy Measures Adopted Since the Second Wave of the Health Crisis: Euro Area, The United States and The United Kingdom. *Banco De Espana,* 1-24.

Artvinli, F. (2020). *Salgınların Tarihi: Toplumsal ve Siyasal Açıdan Kısa Bir Bakış*. TBB. https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6/covid19-rapor_6_Part9.pdf, (Erişim Tarihi: 05.03.2022)

Ashworth, E. ve Gutmann, D. (2022). *Covid-19 Tax.* CMS Francies Lefebvre. https://cms.law/en/fra/insight/covid-19-coronavirus/tax (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Aslan, F.G. ve Altındiş, M. (2016). Güncel Viral Etkenler; Zika, Chikungunya, Ebola, Enterovirüs D68, Mers Cov, İnfluenza. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 2(3), 11-16.

Attias, S. (2020). *€1,500 To Support Small Businesses.* CMS Francis Lefebvre. https://cms.law/en/fra/news-information/1-500-to-support-small-businesses (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Avcı, O. ve Yeniçeri, H. (2020). Vergi Sistemlerine Pandemi Ayarı. *Turkish Studies,* 15(6), 123-137.

Ayres, P. (2022). *Summer Economic Update - Personal Taxes.* BDO. https://www.bdo.co.uk/en-gb/summer-economic-update/personal-taxes (Erişim Tarihi:15.11.2022)

Azizi, F. (2010). History of Cholera Outbreaks in Iran during the 19th and 20th Centuries. *Middle East Journal of Digestive Diseases,* 51-55.

Badur, S. (2010). H1N1 Epidemiyolojisi ve Virüs. *ANKEM Dergisi,* 24(ek-2), 190-195.

Bahadır, O. (2020). *İstanbul'da Veba ve Karantina.* Sarkaç. https://sarkac.org/2020/04/istanbulda-veba-ve-karantina/, (Erişim Tarihi: 21.02.2022)

Bakar, C. (2017). Kırk Yedi Yıl Sonra Yeniden Bir Salgının Hikayesi: 1970 Sağmalcılar Kolera Salgınından Günümüze Dersler. *Turkish Journal of Public Health,* 15(3), 245-269.

Bakırcı, Ç. (2011). *Tifüs.* Evrim Ağacı. https://evrimagaci.org/tifus-670, (Erişim Tarihi: 22.03.2022)

BBC. (2020). *Koronavirüs: Hangi ülkelerde ne tür ekonomik destek paketleri açıklandı?* https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52828167, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Delice, B. ve Bayrakdar, S. (2023). Covid-19 Pandemisinin Türkiye'nin Dış Ticaret Performansı Üzerindeki Etkileri. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR),* 9(1), 19-36.

Bine, P. ve Autret, V. (2020). *France's Emergency Package in Response to the COVID-19 Pandemic*. JRSUPRA. https://www.jdsupra.com/legalnews/france-s-emergency-package-in-response-10850/, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Birsel, H. ve Malazizi, N. (2021). DR. Jean Lauminier'e Göre: Tarih Boyunca Veba ve Yarattığı Felaketlere Bakış. *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültürel Araştırmalar Dergisi,* (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 65-82.

Öçal, B. (2022). Covid-19'un Türkiye'nin Dış Ticaret Taşıma Türlerine Etkisinin İncelenmesi. *Disiplinlerarası Girişimcilik ve Yenilikçilik Çalışmaları Dergisi,1(2),* 62-74.

budget.gouv.fr. (2022). *Le Projet De Loi Et De Règlement Et D'approbation des Comptes De l'Etat Pour 2021*. https://www.budget.gouv.fr/reperes/budget/articles/le-projet-de-loi-et-de-reglement-et-dapprobation-des-comptes-de-letat-pour, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Bundesagentur für Arbeit. (2022). *Informationen für Unternehmen zum Kurzarbeitergeld.* https://www.arbeitsagentur.de/unternehmen/finanziell/kurzarbeitergeldformen/kurzarbeitergeld-anzeige-antrag-berechnung/informationen-fuer-unternehmen-zum-kurzarbeitergeld, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

Bundesministerium der Finanzen (BMF). (2021). *Nachtragshaushalt 2021 des Bundes (Sollbericht).* https://www.bundesfinanzministerium.de/Monatsberichte/2021/06/Inhalte/Kapitel-3-Analysen/3-3-nachtragshaushalt-2021-sollbericht.html, (Erişim Tarihi: 06.10.2022)

Bundesministerium der Finanzen (BMF). (2022). *Beitrag des Steuerrechts zur Bewältigung der Folgen der Corona-Pandemie*. https://bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Steuern/2020-04-01-FAQ_Corona_Steuern.html, (Erişim Tarihi: 02.10.2022)

Bureau of the Fiscal Service. (2021). *Management's Discussion & Analysis the Government's Financial Position and Condition.* https://www.fiscal.treasury.gov/reports-statements/financial-report/government-financial-position-and-condition.html, (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

Calisti, G. & Hazan, S. (2020). *French Tax Measures in Response to the Covid-19 Epidemic.* Dentons. https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2020/may/4/french-tax-measures-in-response-to-the-covid19-epidemic, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Camözü, F. (2021). *Covid-19 Tedavisinin Ekonomik Yükü.* TÜSAP. https://tusap.org/covid-19-tedavisinin-ekonomik-yu%cc%88ku%cc%88/, (Erişim Tarihi: 14.05.2022)

Campus France. (2021). *Health Crisis: The French Government Increases Support to Young People.* https://www.campusfrance.org/en/health-crisis-the-french-government-increases-support-to-young-people, (Erişim Tarihi:15.11.2022)

Center For Disease Control and Prevention (CDC). (2019). *2014-2016 Ebola Outbreak in West Africa".* https://www.cdc.gov/vhf/ebola/history/2014-2016-outbreak/index.html#:~:text=The%20impact%20this%20epidemic%20 had, outside%20of%20these%20three%20countries, (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

Center For Disease Control and Prevention (CDC). (2022). *Cholera - Vibrio Cholerae Infection.* https://www.cdc.gov/cholera/general/index.html#one, (Erişim Tarihi: 07.04.2022)

Centre for Budget and Governance Accountability (CBGA). (2020). *Numbers on the Edge: Assessing India's Fiscal Response to Covid-19.* https://www.cbgaindia.org/wp-content/uploads/2020/05/Numbers-on-the-Edge-Indias-Fiscal-Response-to-COVID-19-1.pdf., (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Christl, M. ve De poli, S. (2022). The Role of Short-time Work and Discretionary Policy Measures in Mitigating the Effects of the Covid-19 Crisis in Germany. *International Tax and Public Finance*, 1-30.

Deloitte. (2020). *Tax Alert-Delivering Clarity.* https://www2.deloitte.com/in/en/pages/tax/articles/in-tax-restarting-india-covid-fiscal-measures.html, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

Derman, O. (2020). Tarih Boyunca İnsanlığın Salgın Hastalıklarla Mücadelesi, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 63(1-4), 26-31.

Deutscher Bundestag. (2020). *Bundestag Beschließt Zweiten Nachtragshaushalt in Der Corona-Krise.* https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2020/kw27-de-nachtragshaushaltsgesetz-701728, (Erişim Tarihi: 03.10.2022)

Dhama, K. ve Haque, S. (2020). SARS-CoV-2, SARS-CoV, and MERS-COV: A comparative overview. *Le Infezioni in Medicina*, 28, 174-184.

diplomatie.gouv.fr. (2022). *France Relance Recovery Plan: Building the France Ff 2030.* https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/economic-diplomacy-foreign-trade/promoting-france-s-attractiveness/france-relance-recovery-plan-building-the-france-of-2030/, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

economie.gouv.fr. (2022). *Covid-19: Le Remboursement des Crédit Impôt Recherche Et Crédit Impôt Innovation.* https://www.economie.gouv.fr/mediateur-des-entreprises/covid-19-le-remboursement-des-credit-impot-recherche-et-credit-impot, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

economie.gouv.fr. (2022). *Le déploiement du plan France Relance.* https://www.economie.gouv.fr/plan-de-relance, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

economie.gouv.fr. (2022). *Le Soutien Aux Industries De Santé Dans La Lutte Contre La Covid-19.* https://www.economie.gouv.fr/soutien-aux-industries-de-sante-dans-lutte-contre-covid-19#, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

Ecovis. (2020). *Covid-19 Economic Relief Package for Micro, Small and Medium-Sized Enterprises in India*. https://www.ecovis.com/global/covid-19-economic-relief-package-for-micro-small-and-medium-sized-enterprises-in-india/, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, 18.03.2020

Ergenay, O. ve Şataf, C. (2021). İngiltere'de Sağlık Harcamaları ve Covid-19. *Journal of Public Economy and Public Financial Management*, 1(1), 10-27.

European Commission (EC). (2021). *Next Generation EU: European Commission Disburses €2.25 Billion in Pre-financing to Germany.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_4402, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

Özmen, F. (2022). Covid 19 Pandemisinin Yerel Ekonomik Etkileri: Isparta İli Dış Ticareti Üzerine Bir İnceleme. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 576-593.

Feller, Z. ve Gough, S. (2021). *Bird & Bird & Covid-19.* Two Birds. https://www.twobirds.com/-/media/pdfs/in-focus/coronavirus/uk-government-financial-package-for-covid19-relief--bird--bird-update-2.pdf, (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

Goodman, M. ve Gerstel, D. (2020). *Comparing U.S., Japanese, and German Fiscal Responses to Covid-19.* CSIS. https://www.csis.org/analysis/comparing-us-japanese-and-german-fiscal-responses-covid-19, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

GOV.UK. (2020). *Pay Coronavirus Job Retention Scheme Grants Back.* https://www.gov.uk/guidance/pay-coronavirus-job-retention-scheme-grants-back?utm_source=d05d7002-4659-4a1a-9141-, (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

GOV.UK. (2020). *Budget 2020: What you need to know.* https://www.gov.uk/government/news/budget-2020-what-you-need-to-know , (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

GOV.UK. (2021). *Recovery Loan Scheme.* https://www.gov.uk/guidance/recovery-loan-scheme, (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

GOV.UK. (2021). *Business Rates: Expanded Retail Discount 2021 to 2022 - Local Authority Guidance.* https://www.gov.uk/government/publications/business-rates-expanded-retail-discount-2021-to-2022-local-authority-guidance/business-rates-expanded-retail-discount-2021-to-2022-local-authority-guidance, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

GOV.UK. (2021). *Check If Your Business is Eligible for the Coronavirus Closed Businesses Lockdown Payment.* https://www.gov.uk/guidance/check-if-your-business-is-eligible-for-the-coronavirus-closed-businesses-lockdown-payment, (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

GOV.UK. (2021). *VAT Deferred due to Coronavirus (Covid-19).* https://www.gov.uk/guidance/deferral-of-vat-payments-due-to-coronavirus-covid-19, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

GOV.UK. (2022). *Statutory Sick Pay (SSP).* https://www.gov.uk/statutory-sick-pay, (Erişim Tarihi: 25.10.2022)

Göğebakan, T. (2020). *Tarihteki Diğer Pandemiler: İnsanlık Diğer Ölümcül Salgın Hastalıklardan Nasıl Kurtuldu?.* VeriAnaliz. https://verianaliz.net/pandemi-tarihi-corona-covid19-veri-analiz-infografik/, (Erişim Tarihi: 01.05.2022)

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2017). *Grip Nedir?* https://grip.saglik.gov.tr/tr/grip-nedir.html, (Erişim Tarihi: 20.01.2022)

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2020). *Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı.* https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgilerepidemiyolojivetanipdf.pdf, (Erişim Tarihi: 15.11.2021)

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2021). *HIV-AIDS İstatistik*. https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasici-hastaliklar/hiv-aids/hiv-aids-liste/hiv-aids-istatislik.html, (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

Harmancı, C. ve Gökçelioğlu, G. (2021). *Covid-19 Salgınında HIV İle Yaşayanlar*. Pozitif Yaşam Derneği. https://pozitifyasam.org/wp-content/uploads/Raporlar/Pandemi%20Raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 15.11.2021)

Herr, H. ve Nettekoven, Z. (2022). Macroeconomic Effects of the Covid-19 Pandemic in Germany and The European Monetary Union and Economic Policy Reactions. *Econstor*, 1-185.

Hickman, J. ve Morris, P. (2022, Temmuz 28). *Covid-19: Government Support for Individuals and Businesses.* BDO. https://www.bdo.co.uk/en-gb/insights/tax/corporate-tax/covid-19-government-support-for-individuals-and-businesses#tax-improved-time-to-pay-arrangements

Hoshi, T. ve Kawaguchi, D. (2021). The Return of the Dead? The COVID-19 Business Support Programs in Japan. *CARF*, 1-63.

Internal Revenue Service (IRS). (2022, Ağustos 30). *Earned Income and Earned Income Tax Credit (EITC) Tables.* https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/earned-income-tax-credit/earned-income-and-earned-income-tax-credit-eitc-tables, (Erişim Tarihi: 06.09.2022)

Internal Revenue Service (IRS). (2022, Haziran 5). *Advance Child Tax Credit Payments in 2021.* https://www.irs.gov/credits-deductions/advance-child-tax-credit-payments-in-2021, (Erişim Tarihi: 01.09.2022)

International Monetary Fund (IMF). (2021). *Policy Responses to Covid-19.* https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#G, (Erişim Tarihi: 02.10.2022)

İnal, S. (2016). Middle East Respiratory Syndrome-Coronavirus (MERS-CoV) Enfeksiyonu: Ortadoğu Solunum Yetmezliği Sendromu-Koronavirüs Enfeksiyonu. *Okmeydanı Tıp Dergisi,* 32(Ek Sayı), 37-45.

Kaçar, M. ve İpek, V. (2020). Multidisipliner Perspektiften 2014 Ebola Salgını ve Bu Salgınla Mücadelede Türkiye'nin Rolü. *Klimik Dergisi,* 33, 111-121

Kamu Borç Yönetim Raporları (2019-2021)

Kaneda, M. ve Kubota, S. (2021). Who spent their Covid-19 stimulus payment? Evidence from personal finance software in Japan. *The Japanese Economic Review,* 409-437.

Karatay, G. ve Çevik, Y. (2015). Ebola Epidemiyolojisi, Klinik Özellikleri ve Hemşirelik Bakımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi,* 31(3), 90-98.

Kaymaz, V. (2021). Covid-19 Enflasyon Sepeti. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (60), 735-753

Khan, M. ve Saıf, S. (2021). Covid-19: A Global Challenge with Old History, Epidemiology and Progress so far. *Molecules,* 26(39), 1-25.

Kılbourne, E.D. (2006). Influenza Pandemics of the 20th Century. *Emerging Infectious Diseases,* 12(1), 9-14.

Kılıç, O. (2020). *Tarihte Küresel Salgın Hastalıklar ve Toplum Hayatına Etkileri.* TÜBA. https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/bilim-ve-dusun/TUBA-978-605-2249-46-8_Ch1.pdf, (Erişim Tarihi: 15.11.2021)

Kivlehan, T. (2022, Kasım 15). *Summer Economic Update - Indirect Taxes.* BDO. https://www.bdo.co.uk/en-gb/summer-economic-update/indirect-taxes, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Kocaeli Ticaret ve Sanayi Odası (KOTO). (2020). *Koronavirüs Kapsamında Yapılan Düzenlemeler ve Alınan Önlemler.* https://koto.org.tr/korono-virusu-kapsaminda-yapilan-duzenlemeler-ve-alinan-onlemler-hd-5e847469937d7, (Erişim Tarihi: 13.04.2023)

Kutlar, A., Gülmez, A., Koç, P. ve Öncel, A. (2023). Pandemi Sürecinde Meydana Gelen Makroekonomik Kayıpların Analizi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma. *Sakarya İktisat Dergisi,* 12(1), 125-150.

Lina, B. (2008). *History of Influenza Pandemics. Didier Raoult and Michel Drancourt. Paleomicrobiology: Past Human Infections.Fransa*, France: Springer.

Mark, J. (2020, Mart 23). *Vebanın Avrupa Üzerindeki Etkileri*. World History Enchclopedia. https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1543/vebann-avrupa-uzerindeki-etkileri/, (Erişim Tarihi: 23.03.2022)

Masui, Y. (2020), Covid-19 and Japanese Tax Policy. *Intertax,* 48(8), 783-786.

Melfi, S. ve Hamal, S. (2019). *History of Cholera.* ArcGIS Story Maps. https://storymaps.arcgis.com/stories/b294ab3e12f249ccb9f0bcc95591769e, (Erişim Tarihi: 01.03.2022)

Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri (2019-2022)

Merriam-Webster. (2022). *Pandemic.* https://www.merriam-webster.com/dictionary/pandemic, (Erişim Tarihi: 02.01.2022)

MOF. (2020). *Highlights of the FY2021 Draft Budget.* https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/budget/fy2021/01.pdf, (Erişim Tarihi: 20.10.2022)

Morens, D. ve Daszak, P. (2020). Pandemic Covid-19 Joins History's Pandemic Legion. *ASM Journals*, 11(3), 1-9.

National Army Museum. (2022). *The Bombay Plague.* https://www.nam.ac.uk/explore/bombay-plague#:~:text=In%201896%2C%20bubonic%20plague%20broke,photographs%20by%20a%20British%20officer, (Erişim Tarihi: 25.07.2022)

Nelsson, R. (2020). *Checking The Evil': Ways to Halt the Advance of a Cholera Pandemic - Archive, 1866.* The Guardian. https://www.theguardian.com/society/from-the-archive-blog/2020/apr/22/halting-cholera-pandemic-archive-1866, (Erişim Tarihi: 19.01.2022)

Anıl, N.K. (2022).), Pandeminin Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Ticaretine Etkileri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(4), 33-46.

Nouel, C. ve Dauchez, O. (2020, Haziran 3). *Covid-19 | Tax Measures.* Gide Loyrette Nouel. https://www.gide.com/en/news/covid-19-tax-measures, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

OECD Library. (2022). *Taxing Wages 2022: Impact of Covid-19 on the Tax Wedge in OECD Countries.* https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6703e52cen/index.html?itemId=/content/component/6703e52c-en#section-d1e173826, (Erişim Tarihi: 15.07.2022)

Oflaz, N. (2022). Covid-19 Pandemisi, Sağlık Okuryazarlığının Artan Önemi ve Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonomik Bir Değerlendirme. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* 25(1), 233-254.

Delardes, O., Kechagias, K., Pontikos, P. ve Giannos, P. (2022). Socio-Economic Impacts and Challenges of the Coronavirus Pandemic (COVID-19): An Updated Review. *Sustainability*, 14(15), 1-13.

Our World in Data. (2022). *Coronavirus (Covid-19) Vaccinations*. https://ourworldindata.org/covid-vaccinations?country=OWID_WRL#citation, (Erişim Tarihi: 31.03.2022)

Özer, S. (2016). I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nde Tifüs (Lekeli Humma) Salgını. *Belleten Dergisi*, 80(287), 219-260.

Paul, P. ve Gosh, S. (2021). Community Transmission of a Virus: A Global Pandemic Overview. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 8(3), 1518-1527.

PIB Delhi. (2021). *Finance Minister Smt. Nirmala Sitharaman Announces Relief Package Ff Rs 6,28,993 Crore to Support Indian Economy in Fight Against Covid-19 Pandemic*. https://pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1730963#:~:text=Nirmala%20Sitharaman%20announces%20relief%20package,fight%20against%20COVID%2D19%20pandemic, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

PIB. GOV. (2021). *Press Information Bureau Government of India Ministry of Finance Summary of the Budget 2021-22*. https://pib.gov.in/Pressreleaseshare.aspx?PRID=1693908, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

Politik und Zeitgeschichte (CRP). (2021). *Bundeshaushalt 2020*. https://crp-infotec.de/deutschland-bundeshaushalt-2020/, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

Potter, C.W. (2008), A History of Influenza. *Journal of Applied Microbiology*, 91(4), 572-579.

Proskauer. (2020). *The French Government Response to the Covid-19: Highlights of Measures Taken.* https://www.proskauer.com/alert/the-french-government-response-to-the-covid-19-highlights-of-measures-taken, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Radetsky, M. (1999). Smallpox: A History of Its Rise and Fall. *The Pediatric Infectious Disease Journal*, 18, 85-93.

Reuters. (2020). *French Crisis Measures Have Cost 450 bln Euros, Finance Minister Says.* https://www.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-france-economy-idUKKBN2310MP, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Rewar, S. ve Mirdha, D. (2015). Treatment and Prevention of Pandemic H1N1 Influenza. *Annals of Global Health,* 81(5), 645-653.

Ridgwell, H. (2014). *Ebolanın Tarihçesi.* VOA. https://www.voaturkce.com/a/adini-nehirden-alan-bulasici hastalik/2574711.html, (Erişim Tarihi: 20.01.2022)

Sağnıç, E. (2021). *Salgınlar*. Acil Çalışanları. https://www.acilcalisanlari.com/salginlar.html, (Erişim Tarihi: 19.01.2022)

Sarıyıldız, G. (1994). Karantina Meclisi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri. *Belleten Dergisi,* 58(222), 329-376.

Scholarly Community Encyclopedia. (2022). *Cholera Outbreaks and Pandemics.* https://encyclopedia.pub/entry/30397, (Erişim Tarihi: 19.01.2023)

Sezen, F. (2009). İnfluenza Pandemileri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi,* 66, 21-24.

Sharma, M. (2022). Covid-19 Pandemic: Response of the Government through Public Policy Mainly Direct Taxation. *Sage Journal,* 68(2), 219-232.

Sönmez, P. ve Ören, H. (2023). Covid-19 Pandemisinin G7 Ülkeleri ve Bazı Yükselen Piyasa Ekonomilerine Etkilerinin ve Uygulanan Ekonomik Destek Paketlerinin İncelenmesi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi,* 5(11), 59-74.

Şanlı, K. (2010). İnfluenza Virüsü ve Domuz Gribi. *Jinekoloji Obstretrik Pediatri Dergisi,* 2(1), 4-12.

Şeker, M. (2020). *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu.* TÜBA. https://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19%20Raporu-Final+.pdf, (Erişim Tarihi:15.10.2021)

Şen, H. ve kaya, A. (2015). Ekonomik Krizlerin Değişmeyen İmdatçısı: Maliye Politikası. *Sosyoekonomi,* 23(23), 55-86.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2023). *Covid-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu.* https://covid19asi.saglik.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 30.01.2023)

Temel, M.K. ve Ertın, H. (2020). 1918 Grip Pandemisi Kıssasından COVID-19 Pandemisine Hisseler. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi,* 25(Covid-19 Özel Sayısı), 63-78.

The Local. (2020). *Coronavirus: All you need to know about financial help in France for self-employed and business owners.* https://www.thelocal.fr/20200424/what-economic-help-self-employed-in-france-are-entitled-to-during-the-coronavirus-lockdown/, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Tıwarı, S. ve Surya, S. (2020, Aralık). *State Of State Finances.* PRS Legislative Research. https://prsindia.org/files/policy/policy_analytical_reports/State%20Finances_2020-21.pdf. (Erişim Tarihi: 20.11.2022)

Ticaret Bakanlığı. (2021). *Esnaf ve Sanatkârlar İle Gerçek Kişi Tacirlere Koronavirüs Salgını Nedeniyle Verilecek Hibe Desteği Hakkında Karar Yürürlüğe Girdi.* https://ticaret.gov.tr/haberler/esnaf-ve-sanatkarlar-ile-gercek-kisi-tacirlere-koronavirus-salgini-nedeniyle-veri, (Erişim Tarihi: 24.01.2023)

Tümer, A. ve Ünal, S. (2003). HIV/AIDS Epidemiyolojisinde Gelişmeler ve Korunma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 12(1), 15-18.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2019). *Kolera*. https://sozluk.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 04.03.2022)

Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). *Pandemi.* https://sozluk.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 01.05.2022)

Türk Tabipler Birliği. (2009). *Domuz Gribi Hakkında En Çok Sorulan Sorular.* https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=669c2390-9232-11e7-b66d-1540034f819c, (Erişim Tarihi: 19.01.2022)

USAGOV. (2022). *Financial Assistance for Food, Housing, and Bills.* https://www.usa.gov/covid-financial-help-from-the-government, (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

USAGOV. (2022). *Covid-19 Small Business Loans and Assistance.* https://www.usa.gov/covid-small-business-loans, (Erişim Tarihi: 01.09.2022)

Üçüncü, B. (2021). 1896 Bombay Vebası ve Hastalığın Hicaz'a Sirayetinde Hindistanlı Hacıların Rolü. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi,* 11(3), 625-638.

Ünüvar, İ. ve Aktaş, H. (2022). Dünya'da ve Türkiye'de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,* 25(1), 124-140.

Varlık, N. (2018). Osmanlılarda Veba Salgınları. *Toplumsal Tarih Dergisi*, (296), 30-36.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:518) (2020), 24.03.2020

Viu, T. (2020). *Tax Support for Rent Write-Offs.* CMS Francis Lefebvre. https://cms.law/en/fra/news-information/tax-support-for-rent-write-offs, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

Waldman, R. ve Claeson, M. (2019). Cholera through History. Britannica. https://www.britannica.com/science/cholera/Cholera-through-history, (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

Watson, G. ve York, E. (2021). *The American Rescue Plan Act Greatly Expands Benefits Through the Tax Code in 2021*. Tax Foundation. https://taxfoundation.org/american-rescue-plan-covid-relief/, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)

Whatley, E. ve Kawasaki, A. (2020). *Japan's Corporate Tax Measures in Response to Covid-19.* Bloomberg tax. https://news.bloombergtax.com/daily-tax-report-international/japans-corporate-tax-measures-in-response-to-covid-19, (Erişim Tarihi: 18.08.2022)

Wollmershauser, T. (2022). *Coronavirus Pandemic Caused EUR 330 billion in Economic Losses for Germany*. Ifo Institute. https://www.ifo.de/en/press-release/2022-02-17/coronavirus-pandemic-caused-eur-330-billion-economic-losses-germany, (Erişim Tarihi: 01.10.2022)

Woodhouse, G. ve Kehoe, S. (2021). *Temporary 5% VAT Rate for Hospitality – How it Works.* BDO. https://www.bdo.co.uk/en-gb/insights/tax/vat-and-indirect-taxes/temporary-5-vat-rate-for-hospitality-how-it-works, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

World Health Organization (WHO). (2021). *Ebola Virus Disease*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ebola-virus-disease, (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

World Health Organization (WHO). (2022). *Data on the Size of the HIV Epidemic*. https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/topic-details/GHO/data-on-the-size-of-the-hiv-aids-epidemic?lang=en, (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

World Health Organization (WHO). (2022). *Smallpox.* https://www.who.int/health-topics/smallpox#tab=tab_2, (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

World Health Organization (WHO). (2022). *Cholera*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cholera, (Erişim Tarihi: 04.03.2022)

World Health Organization (WHO). (2022). *Coronavirus (Covid-19) Dashboard*. https://covid19.who.int/, (Erişim Tarihi: 09.05.2022)

World Health Organization (WHO). (2022). *Plague*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/plague, (Erişim Tarihi: 07.07.2022)

Yamamoto, T. ve Ozaki, M. (2021). Assessment of Critical Care Surge Capacity During the Covid-19 Pandemic in Japan. *Health Security Journal,* 19(5), 479-487.

Yeni Korona Virüs Hastalığı (Kovid-19) İle Etkin Mücadele Kapsamında Alınan Bazı Tedbirler Hakkında Gelir İdaresi Başkanlığı Duyurusu

Yıldırım, U. (2021). Covid-19 Pandemisinin Dış Ticaret Üzerine Etkisi: İstatiksel Bir Yaklaşım. *Fiscaoeconomia,* 5(1), 280-295.

York, E. (2021). *Tax Policy in the First 100 Days of the Biden Administration.* Tax Foundation. https://taxfoundation.org/biden-first-100-days-taxes/, (Erişim Tarihi: 06.09.2022)

Yüksel, E. (2020). Konstantinapol'ün Fethi ve Veba. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi,* (3), 441-459.

2021 Yılı Bütçe Gerekçesi